

Basiseducatie - Leergebied MO

Leerplan

MO - Techniek

Goedkeuringscode
2013/825/6/D

Indieningsdatum

2013 01 31

Leerplancommissie MO

Annelies De Pelsemaeker (CBE Brussel)
Aram De Ryck (CBE Zuid-Oost-Vlaanderen)
Boudewijn Goos (CBE Mechelen)
Dalie Degroote (CBE Kortrijk-Roeselare)
Dorothee Couckhuys (CBE Brugge-Oostende-Westhoek)
Els Denissen (CBE Antwerpen)
Hilde Lemmens (CBE Limburg-Midden-Noord)
Jan Schuermans (CBE Kempen)
Katty De Neef (CBE Halle-Vilvoorde)
Lode Palmers (CBE Limburg-Zuid)
Luc Bogaerts (Stuurgroep VO, redacteur)
Lut Van Kerkhove (CBE Waas & Dender)
Marcel Kerff (CBE Leuven-Hageland)
Mieke Coulembier (Federatie Centra voor Basiseducatie, voorzitter)
Pascale Hoelebrandt (CBE Gent-Meetjesland-Leieland)

Werkten ook mee aan de leerplannen MO

An Bistmans, Anita Dejongh, Ann Peeters, Annick Vangenechten, Anouk Verstraeten, Barbara Bijmens, Bruno Casier, Diane Dekeyzer, Dominique Snoeckx, Els Cottens, Erika Schoonjans, Gert Van Walle, Giti Van Hoorick, Greet Vanbeneden, Griet Caes, Heidi Thijs, Hilde Broekx, Hilde Mestdag, Hilde Vandebek, Inge Swartenbroeckx, Isabel Sey, Ismaël Bourgeois, Jana Mermuys, Jan-Willem Raes, Jasmien Nemegeer, Kaat Verheeke, Karina Spiessens, Kim Verrijssen, Koen Lemaire, Leen Desmedt, Lies Van Den Eynde, Lieve Vanwildemeersch, Luc Verhoeven, Marijn Declerck, Marijn Roumans, Marleen Baeten, Marthe Braeckers, Martine Evers, Martine Meesens, Mia Cabooter, Mien Schoors, Nathalie Ruymbeke, Nele Donné, Nele Van Wesemael, Pieter Nuytten, Riete Neuckermans, Siti Van Hoorick, Sofie Van Vaerenbergh, Sofie Van Den Schoor, Stefan Paredis, Stien Van Opstal, Tine Baert, Walter Defossez

Beste collega,

Voor je ligt het leerplan MO-TECHNIEK: je handleiding om de doelen van het opleidingsprofiel waar te maken.

Dit leerplan bestaat uit drie delen: visie, aanpak en leerplandoelen met leeractiviteiten. Op verschillende plaatsen leggen we linken tussen de verschillende onderdelen van dit leerplan omdat ze steeds op de een of andere manier verbonden zijn met elkaar.

Het eerste deel van dit leerplan bespreekt de achterliggende **visie** voor deze opleiding.

In het tweede deel beschrijven we hoe je de opleiding het best kan **aanpakken**. We vertrekken vanuit de leervragen van de cursisten zelf en de context. Vervolgens staan we stil bij de principes van functioneel leren en differentiëren, als twee belangrijke didactische componenten in dit aanbod. Daarna is er aandacht voor sleuteldoelen en taalondersteuning. Als laatste is er in deel twee ruimte voor evalueren om cursisten op te volgen en als eindbeoordeling.

Deel drie concretiseert de **leerplandoelen** in voorbeelden van leeractiviteiten die geschikt zijn voor cursisten met verschillende leerperspectieven en binnen verschillende rollen die ze opnemen. Daarbij komen ook tips en didactische wenken om aan sleuteldoelen te werken.

We hopen je met dit leerplan zin te doen krijgen om deze opleiding aan te vatten. Over het leergebied maatschappijoriëntatie valt veel te vertellen: zoveel uiteenlopende leerinhouden, werkvormen, doelgroepen, nieuwe ontwikkelingen, ... Blijvende aandacht voor info en verkenning van de modules, begeleiding en bijscholing is dus zeker nodig. Experimenteer!

Veel succes!

De leerplancommissie

INHOUDSTAFEL

1.	Visie	5
1.1.	Agogisch project	5
1.2.	Geletterdheid	5
1.3.	Maatschappijoriëntatie.....	6
2.	Aanpak.....	8
2.1.	Programma samenstellen	8
2.1.1.	Modules van deze opleiding	8
2.1.2.	Verkorte modules	10
2.1.3.	Doelenkiezer MO.....	10
2.1.4.	Linken met andere opleidingen MO	10
2.1.5.	Combinaties met andere leergebieden	10
2.1.6.	Leertrajectbegeleiding en doorstroom	11
2.2.	Leeromgeving.....	12
2.2.1.	Samenwerking met een partnerorganisatie	12
2.2.2.	Materiële voorwaarden	13
2.3.	Cursist centraal	13
2.3.1.	Leervragen verzamelen.....	13
2.3.2.	Beginsituatie inschatten.....	14
2.3.3.	Rekening houden met specifieke noden.....	14
2.4.	Functioneel leren.....	15
2.5.	Cyclisch leren	17
2.6.	Differentiëren.....	17
2.6.1.	Verwachtingen.....	18
2.6.2.	Opdrachten	18
2.6.3.	Ondersteuning.....	19
2.7.	Sleuteldoelen.....	19
2.8.	Evalueren	20
2.8.1.	Cursisten opvolgen.....	21
2.8.2.	Eindbeoordeling	22
3.	Leerplandoelen	23
3.1.	Voorbeelden van leeractiviteiten.....	23
3.2.	Hoe omgaan met de leeractiviteiten?	23
4.	Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen.....	25
4.1.	Duurzame samenleving (M BE G 094).....	25
4.2.	Apparaten (M BE G 100).....	33
4.3.	Technologie (M BE 102)	39
4.4.	Veiligheid (M BE G 103)	46
4.5.	Kennismaken met wetenschappen (M BE G 104)	52
5.	Bijlagen.....	57
5.1.	Bijlage 1: Overzicht modules en opleidingen.....	57
5.2.	Bijlage 2: Sleuteldoelen	60
5.3.	Bijlage 3: Opleidingsprofiel	62

1. Visie

In een maatschappij die steeds meer gekenmerkt wordt door een toenemende kloof tussen hoog- en laaggeschoolden, willen de centra voor basiseducatie geletterdheid verhogen via onderwijs en vorming. Dat is onze missie¹. In wat volgt gaan we eerst in op het agogisch project van de basiseducatie, wat geletterdheid betekent voor het leergebied maatschappijoriëntatie, wat specifiek is voor het leergebied maatschappijoriëntatie en ook voor deze opleiding.

1.1. Agogisch project

Het agogisch project van de basiseducatie² stelt de cursist centraal. We hebben daarbij niet enkel oog voor de cursist als lerende, maar ook als persoon. We houden dus rekening met (leer)vaardigheden, leerstijlen, achtergrondkenmerken, persoonskenmerken en motivatie van de cursist. De zorg voor de cursist staat voorop en we doen inspanningen om die cursisten te bereiken die het meest baat hebben bij een aanbod. Vaak werken we daarom samen met partnerorganisaties die deze moeilijk bereikbare groepen reeds bereiken.

De cursist als lerende is belangrijk: de interesses, rollen en perspectieven van de cursisten vormen het uitgangspunt voor het ontwerpen van de opleidingen maatschappijoriëntatie. Inhouden die cursisten als zinvolle combinaties ervaren, zijn gebundeld. Eens de cursist gekozen heeft om een module of een opleiding te volgen in dit leergebied, vormen zijn leervragen het uitgangspunt. Elke module is steeds anders: we passen ons aan aan de cursist, de groep en de leeromgeving. We zetten in op het uitbouwen van gepersonaliseerde leertrajecten en versterken de cursisten via leren:

- We vertrekken vanuit de verscheidenheid van onze cursisten
- We creëren condities die 'leren' bij de cursist mogelijk maken
- We zetten maximaal in op functioneel en ervaringsgericht leren
- We benutten de kracht van groepsleren en van individueel leren
- We maken de cursist bewust van de eigen competenties tijdens het leerproces
- We benutten de inbreng van de cursist maximaal in het leerproces
- We werken aan leerplezier en creëren succeservaringen
- We ondersteunen leren via trajectbegeleiding van de cursist
- We zorgen actief voor doorstroom van cursisten naar interne en externe (opleidings)trajecten

Deze uitgangspunten lopen als rode draad door dit leerplan.

1.2. Geletterdheid

De opleidingen van de basiseducatie dragen bij aan het verhogen van de geletterdheid³ in Vlaanderen en het realiseren van doelstellingen van het Strategisch Plan Geletterdheid 2012-2016. Dit geldt zeker voor de opleidingen van het leergebied maatschappijoriëntatie want geletterdheid heeft ook te maken met leercompetenties en sociale en burgerschapscompetenties.⁴

De centra voor basiseducatie omschrijven geletterdheid zo⁵:

¹ Zie: www.basiseducatie.be/missie-en-visie-van-de-sector-basiseducatie-0

² Zie: www.basiseducatie.be/missie-en-visie-van-de-sector-basiseducatie-0

³ Memorie van toelichting decreet volwassenenonderwijs van 15/06/2007, p. 21.

⁴ Nota van de Vlaamse Regering bij het Strategisch Plan Geletterdheid 2012-2016 (goedgekeurd op 14/12/2012), p. 6.

⁵ Zie: www.basiseducatie.be/geletterdheid-een-ruim-begrip

1. Visie

Geletterdheid is de competentie om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van ICT. Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en te participeren in de samenleving en om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen.

Geletterdheid zijn is meer dan kunnen lezen, schrijven en rekenen. Het gaat immers om informatie verwerven, verwerken en gericht gebruiken. De meeste opleidingen maatschappijoriëntatie vertrekken vanuit een concrete inhoud: *Communicatie, Gezondheid, Mobiliteit, Huishouding, Techniek, Actualiteit en geschiedenis, Cultuur en Rechten en plichten*. Vanuit hun interesses of rol(len) in de samenleving kiezen cursisten een opleiding. Bij elk van deze inhouden is het de bedoeling dat cursisten met de informatie over dat thema leren omgaan. Om dat te bereiken werken we aan de basiskennis, -vaardigheden en attitudes die met dat thema te maken hebben. Het ondersteunen van lezen, schrijven en rekenen en andere competenties die nodig zijn om met informatie te kunnen omgaan is vanzelfsprekend aanwezig in elk van de opleidingen.

Daarnaast zijn er ook opleidingen die als uitgangspunt de drie perspectieven hebben: *Levenslang en levensbreed leren* en *Doorstroom* (educatief perspectief), *Samen leven* (maatschappelijk perspectief) en *Werk* (professioneel perspectief). Het doel van geletterdheid is namelijk: kunnen functioneren en participeren in de samenleving en zich persoonlijk kunnen ontplooiën. Daar wordt zeker aan gewerkt in het leergebied maatschappijoriëntatie. Ten slotte is er nog de opleiding *Omgaan met veranderingen*. Deze opleiding is er voor cursisten die zelf een verandering willen initiëren in hun leven of die willen bijblijven in een steeds sneller veranderende maatschappij. Wie voldoende geletterd is, is klaar voor de uitdagingen van de toekomst.

De opleidingen maatschappijoriëntatie kunnen cursisten aanzetten om andere opleidingen aan te vatten omdat ze zin kregen in leren. Het is belangrijk op te merken dat de hervorming van het leergebied maatschappijoriëntatie ook tot doel had het leergebied te flexibiliseren. Deze flexibilisering moet er onder meer voor zorgen dat cursisten maatschappijoriëntatie gemakkelijker kunnen combineren met opleidingen taal, wiskunde of ICT. Om te kunnen functioneren in de maatschappij is het immers ook belangrijk met taal, wiskunde en ICT gepast te kunnen omgaan.

1.3. Maatschappijoriëntatie

De opleidingen maatschappijoriëntatie komen tegemoet aan zowel individuele vragen van cursisten als aan maatschappelijke verwachtingen die aan de doelgroep van basiseducatie gesteld worden. Dit leergebied biedt heel wat mogelijkheden om cursisten wegwijs te maken in de maatschappij. Daarbij wordt ermee rekening gehouden dat cursisten volop deel uitmaken van die maatschappij en al een schat aan vaardigheden, ervaringen en informatie bezitten. De opleidingen maatschappijoriëntatie bieden cursisten handvatten aan om hun sociale kennis en vaardigheden te versterken, uit te diepen en uit te breiden. Het gaat dan over alle competenties die nodig zijn om mee te zijn, bij te blijven en in de maatschappij te kunnen doen wat nodig is voor zichzelf en anderen.

In onze snel veranderende maatschappij zijn technische realisaties niet meer weg te denken. Heel wat cursisten hebben op dit terrein verschillende leervragen. In de **opleiding Techniek** komt techniek in verschillende contexten aan bod. Zowel thuis, op het werk, als onderweg speelt techniek immers een prominente rol. De basismodule van deze opleiding is de module **Technologie**. Deze module behandelt verschillende elementen van het omgaan met eenvoudige toestellen en apparaten en plaatst deze in een bredere context. Daarnaast kiest de cursist voor één uit vier keuzemodules: **Apparaten, Veiligheid, Duurzame samenleving of Kennismaken met wetenschappen**. In de module **Apparaten** maakt de cursist kennis met verschillende apparaten en leert die (beter) te gebruiken. De module **Veiligheid** gaat over waar de cursist

rekening moet mee houden als hij of zij met techniek in aanraking komt. De derde module, **Duurzame samenleving**, zet technische vooruitgang af tegen actuele duurzaamheidvraagstukken. De laatste module wakkert de interesse in **wetenschappen** bij de cursisten aan. De vier keuzemodules zijn evenwaardig. Ze verbreden de competenties die de cursist in de basismodule Technologie verwerft. Elk van de vier keuzemodules in combinatie met de basismodule leidt tot het certificaat van de opleiding.

2. Aanpak

2.1. Programma samenstellen

Het aanbod maatschappijoriëntatie zal steeds organisatorisch en inhoudelijk variatie vertonen afhankelijk van de cursisten, de leeromgeving en de visie van het centrum. Soms zal een module apart ingericht worden in het centrum of bij een partnerorganisatie. In andere gevallen is het mogelijk meerdere modules parallel of geïntegreerd aan te bieden. Modules die na elkaar komen, kunnen zorgen voor meer structuur en duidelijkheid. Modules die naast elkaar lopen geven wellicht meer ruimte om in te spelen op wat er gebeurt in de loop van de cursus. Afhankelijk van de intensiteit van het aanbod kunnen meerdere modules per semester of schooljaar ingericht worden. Eén module is voor zwakkere cursisten echter zelden genoeg om stappen te zetten in leren. De **leerlijn** doorheen een module en over de modules heen wordt uitgestippeld in functie van de cursisten.

Dit leerplan is zo opgevat dat alle organisatorische mogelijkheden open blijven. Bij alle modules van deze opleiding heeft de leerplancommissie verschillende voorbeelden van leeractiviteiten uitgewerkt die het toelaten flexibel en geïntegreerd met de leerplandoelen⁶ om te springen. We voorzien geen volgorde in modules en drukken geen voorkeuren uit. Het is echt aan het centrum te beslissen wat ingericht wordt. Indien mogelijk worden hierin ook de **cursisten betrokken**. Dit kan enkel wanneer de cursisten vooraf gekend zijn. Wanneer een module ingericht wordt, is het aangewezen de keuze mee te laten bepalen door de cursisten, bijvoorbeeld via een voorkeurenbevraging.

2.1.1. Modules van deze opleiding

Het komt erop aan die modules te selecteren die het best passen bij de cursisten. Hieronder geven we van elke module de inhoud weer en geven we voorbeelden van hoe je deze module kan inzetten.

De module **Technologie** gaat over veel meer dan alleen knoppenkennis en het werken met beeldschermen. Uiteraard zijn dit onderdelen van de module, naast het aandacht hebben voor hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam werken. De cursist leert technische realisaties te onderzoeken. Het gaat dan ook over de basis van hanteren, monteren en demonteren. Hierbij oefenen cursisten logische stappen uitvoeren en werken met ontwerpen en stappenplannen. De cursist leert de best passende apparaten kiezen. Er is in deze module verder oog voor kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu. Ten slotte gaat het over de razendsnelle technologische evolutie en hoe dit de samenleving beïnvloedt.

Voorbeelden:

- Voor samenwerkingen op de werkvloer, waarbij cursisten weinig tot niet zelfstandig kunnen werken met de aanwezige apparaten
- Voor verkopers in grote supermarkten zoals Makro of Carrefour, die vragen van klanten moeten beantwoorden over steeds nieuwe apparaten in het aanbod

De module **Apparaten** gaat over allerhande apparaten en toestellen. De cursist leert werken met werktekeningen, handleidingen en stappenplannen. Hij leert nieuwe apparaten te gebruiken. De cursist oefent in het werken met beeldschermen. Er is daarnaast aandacht voor de correcte benamingen zodat de cursist eventueel gemakkelijk hulp kan vragen. Het gebruikmaken van een garantiebewijs komt aan bod. Ten slotte leert de cursist het inzetten van apparaten of hulpmiddelen afwegen en doordachte keuzes te maken.

⁶ Zie 3. Leerplandoelen

Voorbeelden:

- Voor knoppenanalfabeten die weinig tot helemaal niet kunnen werken met de apparaten die ze om zich heen zien en voor wie de drempel om deze apparaten te gebruiken vaak groot is
- Voor werknemers die regelmatig nieuwe apparaten op de werkvloer moeten kunnen gebruiken: onderhoud, bouw, hersteldiensten, horeca,...

Centraal in de module **Veiligheid** staat het hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam omgaan met machines of apparaten. Een ergonomische en gevarieerde houding aannemen is daarbij ook nodig. De cursist leert constructief om te gaan met taakbelasting en stressvolle situaties. Toestellen onderhouden passeert de revue en de cursist leert in het algemeen aandacht te hebben voor veiligheid. Om dit alles goed te kunnen in verschillende en veranderende situaties, oefent de cursist diverse informatiebronnen en -kanalen gebruiken. Er is eveneens aandacht voor de betekenis van veiligheidssymbolen en -pictogrammen.

Voorbeelden:

- Voorbereiding op het VCA-examen
- Voor werknemers met uitvoerende taken waarvoor het naleven en toepassen van veiligheidsvoorschriften een belangrijke competentie is: magazijniers-heftruckchauffeurs, arbeiders bouw, verhuysfirma's, horeca, verzorging, voor- en naschoolse opvang, vuilnisophaaldiensten, containerpark, sectoren waar gewerkt wordt met gevaarlijke producten, veiligheidsfirma's,....
- Opleidingen in samenwerkingsverbanden: openbare besturen, opleidingen op de werkvloer (onderhoudspersoneel,...)
- Een cursus voor handige harry's en doe-het-zelvers

In de module **Duurzame samenleving** leert de cursist duurzaamheidvraagstukken bespreken. Hij heeft niet alleen respect voor de natuur, maar leert ook over de invloed van de mens op natuur en milieu. Om het thema duurzaamheid beter te begrijpen, gaat het daarnaast over politiek, economie, sociale thema's, armoede en technologie. De cursist gaat op zoek naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren. Hij denkt daarbij na over ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoer.

Voorbeelden:

- Als bredere vorming voor uitvoerende medewerkers of vrijwilligers van sociale economie (kringloopwinkels, bio-boerderij,...), energiemaatschappijen, afvalmaatschappijen, intercommunales, milieu- en derdewereldbewegingen (bv. Natuurpunt), politieke bewegingen

In de module **Kennis maken met wetenschappen** verwerft de cursist, via onderzoekend leren, inzicht in de wetenschappelijke methode. Hij maakt kennis met eenvoudig onderzoek en het ontstaan van wetenschappelijke kennis. Er gaat aandacht naar het toepassen van relevante grootheden. Ten slotte komt het verband tussen klimaat, milieu en leefgewoonten aan bod.

Voorbeelden:

- Ter voorbereiding van een opleiding in het TKO
- Voor ouders wiens kinderen naar het secundair onderwijs gaan en die zelf nooit les kregen in wetenschappelijke vakken
- Als bredere vorming voor uitvoerende medewerkers van sociale economie (kringloopwinkels, bio-boerderij,...), energiemaatschappijen, afvalmaatschappijen, intercommunales, milieu- en derdewereldbewegingen (bv. Natuurpunt)

2. Aanpak

2.1.2. Verkorte modules

Alle modules uit het leergebied maatschappijoriëntatie kunnen ook verkort ingericht worden. Modules van 30 lestijden worden dan gegeven in 15 lestijden, modules van 45 lestijden worden verkort tot 30 lestijden en modules van 60 lestijden omvatten dan 30 lestijden.

- Verkorte modules kunnen ingezet worden wanneer cursisten al in die mate over voorkennis beschikken dat ze niet meer de volledige moduleduur nodig hebben.
- Cursisten die niet slagen, kunnen in een verkorte tijd wat ze nog niet beheersen bijwerken.
- Wanneer modules gecombineerd worden binnen het aanbod van de basiseducatie is het niet altijd nodig de volledige moduleduur te voorzien.
- Vaak zijn verkorte modules ook geschikt in samenwerkingsverbanden.

Let op! Enkel de duur van de module is korter: ook in een verkorte module slagen cursisten enkel indien ze het geheel van eindtermen van de module in een voldoende mate beheersen.

2.1.3. Doelenkiezer MO⁷

Het leergebied maatschappijoriëntatie omvat heel wat modules en opleidingen. De doelenkiezer MO helpt je het overzicht te bewaren. Door de eindtermen aan te duiden waaraan je wil werken, wordt zichtbaar welke modules daarvoor geschikt kunnen zijn. Je kan via de doelenkiezer ook gemakkelijk het verband tussen modules zien: welke modules vormen samen een opleiding en welke eindtermen van bepaalde modules komen ook in andere modules terug. Op die manier kan de doelenkiezer ook suggesties opleveren om verschillende modules maatschappijoriëntatie te combineren. Er is immers geen reden om je te beperken tot de mogelijkheden binnen de opleiding.

2.1.4. Linken met andere opleidingen MO

De opleiding Techniek voorziet een aantal dwarsverbindingen met andere opleidingen in het leergebied Maatschappijoriëntatie in de vorm van gemeenschappelijke modules⁸. Zo komt de module **Apparaten** eveneens voor in de opleidingen Huishouding en Omgaan met veranderingen. De module **Veiligheid** wordt gedeeld met de opleiding Werk. De module **Duurzame samenleving** komt ook voor in de opleidingen Gezondheid, Mobiliteit, Actualiteit en geschiedenis en Omgaan met veranderingen. Ten slotte hoort de module **Kennismaken met Wetenschappen** ook bij de opleiding Doorstroom. Deze bruggetjes zijn er om cursisten te stimuleren andere opleidingen in het leergebied Maatschappijoriëntatie aan te vatten en het verband tussen de verschillende opleidingen duidelijk te maken.

Al naargelang een module ingebed is in een opleiding kan de inhoudelijke concretisering van de leerplandoelen er anders uitzien. Dit heeft onder meer zijn weerslag op de keuze van de leeractiviteiten.

2.1.5. Combinaties met andere leergebieden

Taal

Een module uit deze opleiding zou parallel kunnen lopen met een module Nederlands, NT2 alfa of NT2. In de opleiding MO kan ondersteunend aan taal gewerkt worden, maar een specifieke module kan dit extra in de verf zetten. Er kan dan ook expliciet gewerkt worden aan Nederlandse taalvaardigheid.

- Veel leeractiviteiten verwachten van de cursist een zeker geletterdheidsniveau: lezen van gebruiksaanwijzingen, veiligheids- en onderhoudsvoorschriften, artikels over milieu en klimaat, leesteksten, nieuwsberichten,... De combinatie met een hogere NT1-module kan hier kansen bieden

Wiskunde

⁷ Doelenkiezer matrix MO: <http://www.stuurgroepvo.be/>

⁸ Zie bijlage 1. Overzicht modules en opleidingen

Het aanbod MO kan perfect aangevuld worden met een module wiskunde. Vooral een open module wiskunde biedt heel wat mogelijkheden. In 20, 40 of 60 lestijden werk je aan die wiskundedoelen die voor de cursistengroep relevant zijn en aansluiten bij de aangeboden module(s).

- De doelen van de modules *Techniek* kunnen gecombineerd worden met een selectie van doelen wiskunde. Bijvoorbeeld binnen een opleiding of werkvloerbegeleiding voor groenarbeiders: geïntegreerde aanpak voor de aanleg van een tuin, speelterrein, ...: veilig werken met apparaten en/of ze leren gebruiken, veilig omgaan met producten en de uitvoering van de werken, kostenberekening, opmeten, planlezen,...
- De module *Duurzame samenleving* kan gecombineerd worden met de wiskundemodule, omdat het vergelijken van prijzen (bv. tussen traditionele of bio-producten of tussen auto en openbaar vervoer), het berekenen van ecologische voetafdruk, het analyseren van mogelijke gevolgen van politieke en economische beslissingen toch wel wat rekenwerk vereist. Bepaalde leeractiviteiten binnen de module *Technologie* (zoals het uitvoeren en aanvullen van een technisch ontwerp via bv. een keukenplanner) vragen ook behoorlijk wat ruimtelijk inzicht. Ook de module *Kennismaken met wetenschappen* kan in combinatie met een hogere wiskundemodule aangeboden worden

ICT

De combinatie met een ICT-module kan interessant zijn. De module *ICT Start* en de module *Oefenen en leren met ICT* (beide 30 lestijden) liggen het meest voor de hand. Veel informatie over de inhoud van deze MO-opleiding is terug te vinden op het internet. Daarnaast biedt het internet vaak oefen- en leermogelijkheden die bij de individuele leervragen en -behoeften van de cursist aansluiten.

- Voor de modules *Technologie* of *Apparaten* biedt de combinatie met een ICT-module kansen om 'traditionele' apparaten te linken aan ICT-handelingen, bijv. (bluetooth)overdracht van gsm naar pc, updates voor gps downloaden, op afstand programmeren van digitale tv,...
- Ook binnen de module *Duurzame samenleving* vragen verschillende leeractiviteiten ict-vaardigheden: het online opzoeken van informatie, de energiejaacht, online kwissen,...

2.1.6. Leertrajectbegeleiding en doorstroom

Vaak stellen we vast dat deelnemen aan een aanbod maatschappijoriëntatie cursisten stimuleert om deel te nemen aan andere cursussen van de centra voor basiseducatie. Het is belangrijk dat het centrum hier vooraf al even bij stil staat. Op welke manier kan je **doorstroom stimuleren**? Je kan zorgen voor een volgende module voor de hele groep of cursisten individueel toe leiden naar aanbod dat voor hen het meest geschikt is. Zie je doorstroom na het lopende aanbod of kan het (deels) parallel lopen? Hier zijn weer heel wat mogelijkheden. Er kan ook gedacht worden aan doorstroom naar aanbod buiten de basiseducatie. Een goede kennis van het aanbod in de buurt is hiervoor noodzakelijk.

- De inhoud van de opleiding Techniek zijn concreet en spelen in op leervragen die door veel (potentiële) cursisten vaak worden gesignaleerd. Hierdoor worden ze ook door organisaties gemakkelijk aangevraagd als vorming. De kans is groot dat bij het leren gebruiken van apparaten lesgevers en cursisten zullen stoten op het gebrek aan basisvaardigheden NT1, rekenen of ict die voorwaardelijk zijn om de doelen van techniek te bereiken. Deelnemers kunnen dan aangemoedigd worden tot doorstroom of parallelle deelname
- Buiten CBE: (beroepsgerichte) opleidingen van Syntra, VDAB, Vormingplus, CVO ...

2.2. Leeromgeving

Het spreekt voor zich dat in een opleiding maatschappijoriëntatie al het mogelijke gedaan wordt om de buitenwereld zo veel mogelijk binnen te brengen in de lessen en omgekeerd zo veel mogelijk activiteiten buiten de muren van het centrum te ondernemen.

Het lokaal waar de lessen doorgaan is bij voorkeur niet de enige plaats waar de lesgever basiseducatie en de cursistengroep vertoeven. Het is net de bedoeling alle **uitdagende elementen** te benutten: zijn er in de buurt organisaties of diensten interessant om te bezoeken of uit te nodigen. Kan je gebruik maken van een pc-klas of een bibliotheek? Gaan er evenementen door waaraan je het aanbod kan ophangen? Als je met experts of gidsen werkt, spreek dan vooraf goed af wat jij en de cursisten verwachten zodat deze persoon zich optimaal kan voorbereiden.

Sommige leeractiviteiten kan je ophangen aan een bepaald moment, andere zijn minder tijdsgebonden. Hou bij het plannen van je lessen de mogelijkheid open in te spelen op de **actualiteit**. Gebruik maken van nieuwsbeelden, populaire tv-programma's, documentaires, ... maken de bijeenkomsten niet alleen aangename en afwisselend, ze maken wat geleerd wordt levensecht en gemakkelijker om te leren. Denk ook aan gedrukt materiaal: teksten, figuren en grafieken, tekeningen en foto's, ... Ondersteun de cursisten in het omgaan hiermee:

- Leer cursisten eerst naar de bladspiegel kijken
- Bouw het invullen van een formulier op van weinig naar veel informatie
- Sta stil bij de opbouw van een tabel of een grafiek
- Voorspel aan de hand van de illustraties waarover een tekst kan gaan
- Vraag aan de cursisten wat sommige pictogrammen betekenen; laat hen zelf eens tekenen

Voor verschillende cursisten kan het fijn zijn om met de **Wablieft**, de krant in duidelijke taal, aan de slag te gaan. Je kan ook met de kleine Wablieft werken of met de digitale versie. Op de website⁹ is er bovendien een meeleesfunctie! We moedigen je aan om **ICT** zoveel mogelijk te **integreren** in je lessen. Het is niet nodig erg spectaculaire toepassingen te verzinnen. Maar eens iets opzoeken op internet zorgt ook weer voor afwisseling en tegelijkertijd maken de cursisten kennis met ICT.

2.2.1. Samenwerking met een partnerorganisatie

De opleiding inrichten in samenwerking met een partnerorganisatie biedt extra mogelijkheden. Overleg over visie en aanpak is belangrijk voor de gezamenlijke uitbouw van het aanbod. Een wisselwerking en afstemming met de partnerorganisatie zorgt voor een echt **geïntegreerd programma**. Bij het begin van de samenwerking is het dus nodig uit te klaren wat precies verwacht wordt van het aanbod basiseducatie en op basis daarvan geschikte modules te selecteren.

Het is belangrijk dat het **engagement** van de partnerorganisaties zich ook vertaalt in werktijd en mogelijkheden voor de betrokkenen om de samenwerking te ontwikkelen: overleggen, afstemmen, samen een project opzetten en gezamenlijk evalueren. Indien de opleiding ingericht wordt op vraag van die partner is het vaak zo dat de partnerorganisatie instaat voor het aanspreken, uitnodigen en opvolgen van de cursisten. Het is een kritische succesfactor dat de partnerorganisatie een faciliterende rol speelt.

Indien je op verplaatsing les geeft, is het belangrijk dat je een aanspreekpersoon hebt bij wie je terecht kunt met praktische en andere vragen.

⁹ Ga naar: www.vocvo.be, klik op Wablieft

2.2.2. Materiële voorwaarden

Waar je ook les geeft, je moet ten minste kunnen beschikken over een toegankelijk aangenaam **lokaal** van aanvaardbare grootte. Afhankelijk van inhoud en vorm van de lessen zijn gepaste media nodig.

Om variatie in werkvormen en differentiatie te faciliteren is het noodzakelijk dat de lesgever kan beschikken over:

- ten minste één computer, tablet, ... met internettoegang;
- mogelijkheid tot het afspelen van beeld- en geluidsmateriaal;
- bord (kan een slim bord zijn, flip-over, ...);
- naslagwerken.

In samenwerkingsverbanden bekijk je met de partnerorganisatie wat noodzakelijk is, bijvoorbeeld om multimediale toepassingen vlot te integreren in het lesgebeuren.

2.3. Cursist centraal

We willen in de eerste plaats cursisten erkennen in hun **eigen zijn**. Cursisten centraal wil tevens zeggen dat een educatief programma inspeelt op wat zich plaatselijk voordoet en rekening houdt met de concrete vragen en ervaringen van elke **specifieke groep**. Een aantal factoren bepaalt wezenlijk de aard en de inhoudelijke accenten van de cursus: bv. welke interesses hebben de deelnemers? Het loont in het begin van de module voldoende tijd te besteden aan kennismaken, goede afspraken maken en verwachtingen van cursisten en lesgever op elkaar af te stemmen.

Combinaties maken van modules, al dan niet in een verkorte versie, geeft mogelijkheden om flexibel in te spelen op vragen en leerperspectieven van specifieke doelgroepen.

2.3.1. Leervragen verzamelen

De cursisten hebben elk hun verwachting van de module. Het is goed dat ze die kunnen uitspreken. De eerste lessen worden best gebruikt als kennismaking. Hieronder geven we enkele voorbeelden van manieren waarop je leervragen kan verzamelen. **Inspelen op interesses** van cursisten zorgt voor een grotere betrokkenheid.

Aan de hand van één of meer **klasgesprekken** kan je leervragen naar boven brengen. Begin best met enkele kennismakingsvragen: Wie ben je? Wat wil je leren in deze cursus?

Een andere mogelijkheid is cursisten aan de hand van een **invulformulier** individueel te vragen wat ze willen leren. Denk erover na of je met een keuzelijst werkt, met open vragen of met een combinatie. Het risico van een open vraag is dat je weinig antwoorden krijgt, het nadeel van meerkeuzevragen is dat je geen extra informatie krijgt.

Je kan aan de groep voorleggen **wat je van plan bent** te doen. Als je op je lessenschema enkele lege plaatsen laat en cursisten aangeeft dat ze zelf suggesties kunnen doen, kom je vaak ook goed vooruit. Als je teveel mogelijkheden hebt, doe je er goed aan samen met de cursisten te kiezen waar meer en minder tijd naartoe gaat, of wat je helemaal niet doet.

Een alternatief voor het voorstellen van de planning is elk onderwerp waar je aan dacht voor te stellen door een **stelling** te lanceren. Aan de hand van de reacties op de stellingen en de wellicht spontane discussie die ontstaat, kan je beter inschatten hoe je met verschillende onderwerpen aan de slag kan gaan.

Wanneer je cursisten samenbrengt, zullen ook nieuwe vragen ontstaan. Leervragen verzamelen blijft dus **tijdens de hele cursus** belangrijk. Speel in op vragen van cursisten en op onvoorziene situaties.

2. Aanpak

2.3.2. Beginsituatie inschatten

Tijdens het verzamelen van leervragen van cursisten voor en bij het begin van de cursus krijg je een eerste indruk van de beginsituatie van de cursist. Dat is belangrijk om drie redenen. Ten eerste weet je op die manier aan welke leerplandoelen je meer of minder aandacht moet besteden zodat cursisten slagen.¹⁰ Bovendien kan je zo zien of de cursisten vorderingen hebben gemaakt tijdens de cursus. Ten derde kan je beter inschatten hoe je kan differentiëren.¹¹

Elke module omvat een aantal leerplandoelen waaraan je werkt doorheen de cursus. Op het einde van de module moet je beslissen of de cursisten de leerplandoelen in voldoende mate bereikt hebben om geslaagd te zijn. Na **enkele lessen** is het zinvol per cursist bij elk leerplandoel een inschatting neer te schrijven van de mate waarin hij die competentie beheerst. Cursisten komen immers niet als een leeg blad naar de cursus. Ze weten al dingen, hebben al zaken meegemaakt, ze hebben een zekere houding, ... Het maakt niet uit of je gebruik maakt van een puntenschaal, een beheersingsschaal (van niet goed naar uitstekend) of gewoon beschrijft in hoeverre de cursist de competentie beheerst. Je kan de leerplandoelen eventueel opdelen voor een nauwkeurigere inschatting, maar dat hoeft niet.

Naast de **leerplandoelen** van de opleidingen zelf werken we in alle modules van de basiseducatie ook aan **sleuteldoelen**.¹² Het leervragenspel bevat bijvoorbeeld elementen die terugkomen in sleuteldoelen. Je kan op basis van dergelijke oefeningen en observatie van cursisten tijdens het lesgeven ook een inschatting maken van de mate waarin cursisten de sleuteldoelen machtig zijn. Ook de manier waarop je **geletterdheidsondersteuning** aanbiedt, hangt af van de beginsituatie van de cursist.

Wees je ervan bewust dat wat je hier neerschrijft een **inschatting** is en grotendeels gebaseerd op een eerste indruk. Ga dus kritisch om met je bevindingen en bespreek jouw inschatting met de cursisten. Door je eerste indruk neer te schrijven, ga je er bewuster mee om dan wanneer je dat niet doet.

2.3.3. Rekening houden met specifieke noden

Cursisten basiseducatie hebben vaak een onvolledige (school)loopbaan of hebben op een andere manier kansen gemist. Als lesgever kan je ervoor zorgen dat deze cursisten positieve leerervaringen opdoen en zich zo sterker voelen. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is een veilige leeromgeving waarin mensen zich welkom en gerespecteerd weten. Bij het begin goede afspraken maken over het reilen en zeilen van de cursus schept ook rust. Wanneer is er pauze, mag ik altijd vragen stellen of enkel op het einde, kan ik iets persoonlijks vertellen, blijft wat ik zeg binnen de groep, ...? Geef mee dat je een kwartier voor en na de cursus tijd hebt voor persoonlijke vragen van cursisten.

Hieronder staan we stil bij de specifieke situatie van anderstalige cursisten, cursisten in armoede en cursisten met leermoeilijkheden Vraag jezelf steeds af waarop je wel of niet een antwoord kan bieden en verwijst indien nodig door.

Anderstalige cursisten

Misschien hebben cursisten bepaalde vaardigheden onvoldoende onder de knie om zich goed uit de slag te trekken in het Nederlands. Doordat de cursus in het Nederlands gegeven wordt, is dit op zich een goede oefening voor anderstalige cursisten. Het is belangrijk dat cursisten **over de spreekdrempel** getild worden: dat ze durven spreken en dat ze durven uitleg vragen. Een ondersteunende begeleiding bestaat erin cursisten te bevestigen in wat ze al weten of kunnen: zich verstaanbaar kunnen maken is interessanter dan correct zinnen vormen. Tweedetaalleerders hebben ook nood aan plaatsen waar ze Nederlands kunnen oefenen. Het gaat hier weliswaar niet

¹⁰ Zie 2.8. Evalueren

¹¹ Zie 2.6. Differentiëren

¹² Zie bijlage 2. Sleuteldoelen

om een taalopleiding, maar minstens om een taalbad. Vraag jezelf af of je **taalondersteunend** lesgeeft.¹³

Taalondersteunend lesgeven houdt niet in andere talen dan het Nederlands verbieden; wel integendeel. Het erkennen van **meertaligheid** is erg belangrijk omdat de waardering van de thuistaal of dialecttaal bijdraagt tot een positief zelfbeeld. Omdat Nederlands de **gemeenschappelijke taal** is in de cursistengroep, kom je daar vanzelf wel terug op uit, bijvoorbeeld nadat een cursist iets vertaald heeft voor een andere cursist. Natuurlijk kan het storend zijn wanneer een groepje cursisten voortdurend in de eigen taal bezig is, maar dat is even storend als wanneer cursisten voortdurend in het Nederlands onder elkaar bezig zijn. Ga met beide situaties op dezelfde manier om. Daarom hoeft je die andere taal niet te verbieden.

Cursisten in armoede

Voorzie voor cursisten in armoede drempelverlagende maatregelen op een discrete manier. Het helpt als cursisten kopiekosten in schijven mogen betalen, als ze een beroep kunnen doen op gratis kinderopvang, als de module doorgaat in de buurt of als ze, bijvoorbeeld op VDAB kunnen rekenen om tussen te komen in de vervoersonkosten. Ze weten ook graag vooraf hoeveel de koffie kost en of er extra activiteiten gepland zijn die geld kosten. Maar armoede is meer dan die zichtbare buitenkant.

Armoede zit ook **van binnen**. Het is erg belangrijk dit als lesgever in het achterhoofd te houden. Een cursus volgen brengt verplichtingen met zich mee en het is niet altijd gemakkelijk dit vol te houden. Probeer daarom vooral te ondersteunen en niet te veroordelen als een cursist zich moeilijk kan concentreren, te laat komt, er een les niet is of er niet in slaagde een opdracht te doen. Een persoonlijk gesprek waarin je je bezorgdheid uit en aanmoedigt, een telefoontje bij afwezigheid of een herinnering aan een geplande activiteit kunnen wonderen doen. Probeer je boodschap altijd positief te verwoorden.

Cursisten met leermoeilijkheden

Cursisten basiseducatie ervaren vaak drempels die het leren in de weg kunnen staan. Sommigen hebben een leerstoornis zoals dyslexie of dyscalculie. Maar meestal is het niet zo duidelijk of is er geen diagnose gesteld en ook binnen de gekende leerstoornissen is er veel variatie. Het is als lesgever niet eenvoudig om te weten te komen waarom een cursist zich bijvoorbeeld moeilijk kan concentreren. Een psychiatrisch probleem kan daar de oorzaak van zijn, maar ook weer niet altijd.

Het is niet je taak als lesgever om diagnoses te stellen, wel om zo creatief mogelijk en in overleg met de cursist naar **oplossingen te zoeken**. Het helpt bijvoorbeeld als een cursist even de groep mag verlaten als het niet meer lukt, een bepaalde leeractiviteit mag overslaan, meer tijd krijgt of extra hulpmiddelen mag gebruiken.

2.4. Functioneel leren

Mensen zijn meer gemotiveerd en leren gemakkelijker als ze merken dat ze de dingen die belangrijk voor hen zijn in de eigen omgeving uiteindelijk kunnen gebruiken. Het optimaal benutten van de leeromgeving¹⁴ is belangrijk, maar ook concrete leeractiviteiten maken het leerproces **vanzelfsprekender**, stimuleren en scheppen extra leerkansen.

Het aanbod basiseducatie is steeds functioneel. Dit betekent dat we werken aan de hand van **betekenisvolle taken en situaties** in functie van zaken waarmee cursisten in aanraking komen. Het zinvolle van de taken moet ervoor zorgen dat de cursisten vanzelf succeservaringen opdoen, wat hen weer aanzet tot verder leren. De voorbeelden van leeractiviteiten die we verderop in dit leerplan uitwerken zijn dan ook steeds ingebed in functionele en actieve werkvormen. De cursisten

¹³ Test: Hoe taalgericht geef ik les? Kijk op: www.taalgerichtvakonderwijs.nl/platform/00002/

¹⁴ Zie 2.2. Leeromgeving

2. Aanpak

bespreken, proberen, verkennen, zoeken op, bekijken, doen, denken en ervaren. Als de voorbeelden van leeractiviteiten¹⁵ in dit leerplan niet passen in jouw cursistengroep, kan je ze beter **aanpassen of alternatieve leeractiviteiten** ontwikkelen. Door leeractiviteiten te combineren ontstaan sowieso meer authentieke leersituaties.

Hou bij het uitwerken van de leeractiviteiten rekening met de afbakening van de leerplandoelen. De afbakening geeft een globaal beeld van de mate waarin de cursist de leerplandoelen moet beheersen¹⁶. Globaal wil zeggen dat de afbakening geldt voor het geheel van de MO-doelen. Leg je **minimumverwachtingen** dus op het vlak van kennis niet te hoog en maak de context voor het uitvoeren van leeractiviteiten niet te complex.

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen; Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgescreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert; Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen.

Een cursist die je bijvoorbeeld bij verschillende opdrachten hier en daar moest ondersteunen kan perfect slagen voor de module. Bij autonomie wordt niet verwacht dat de cursist alles zelfstandig doet. Rekening houden met de afbakening voor context wil zeggen dat je van cursisten een minimale transfer verwacht. Het gaat hier immers over *meestal vertrouwde contexten*. Je mag van cursisten bijvoorbeeld verwachten dat ze niet alleen aan jou vragen stellen over het onderwerp van de lessen, maar bijvoorbeeld ook aan een bibliotheekmedewerker.

Het is niet toevallig dat de leerplandoelen **competentiegericht** geformuleerd zijn. We vertrekken in de functionele aanpak dan ook vanuit wat de cursisten kunnen, niet vanuit wat ze niet kunnen. Op die manier speel je maximaal in op de aanwezige voorkennis zodat cursisten de nieuwe informatie kunnen consolideren. Functioneel leren is ook **doelgericht** leren. Dit kan je aanwakkeren door cursisten bij de start van de cursus en in elke bijeenkomst duidelijk te maken wat de lesdoelen zijn, want op die manier geef je betekenis aan het leren. Cursisten die weten waarover de les gaat en wat de bedoeling is, zijn meer betrokken. Dit geldt ook voor het aanmoedigen van **transfer**. Het is voor de cursisten basiseducatie niet evident wat ze leren in de groep toe te passen in andere situaties. Sta daar dus expliciet bij stil in de les. Het vertrekken vanuit functionele taken vergemakkelijkt op zich de transfer van wat geleerd wordt in de groep naar het toepassen in de dagelijkse realiteit.

Leeractiviteiten in een functionele aanpak zet je zo op dat ze naast de directe uitdaging de nodige mediërende ingrepen toelaten. **Mediërend leren** organiseren is ervoor zorgen dat de kloof tussen verworven en nieuwe competenties net groot genoeg is om uitdagend te zijn en niet te groot om de kloof te kunnen overbruggen. Het moeten met andere woorden haalbare taken zijn in een veilige en ondersteunende omgeving. De cursisten worden betrokken in het bepalen van wat er moet

¹⁵ Zie 3. Leerplandoelen

¹⁶ Zie 2.8.2. Eindbeoordeling

gebeuren, welke stappen daarvoor nodig zijn, het plan maken en uitvoeren, nagaan of het plan goed vlot, eventueel bijsturen en uiteindelijk evalueren of het doel bereikt is. Mediërend leren versterkt de autonomie van de deelnemers omdat ze het leerproces zelf in handen krijgen.

In dit verband is het **leren in groep** ook zo essentieel. Cursisten leren van de begeleider, maar ook van elkaar. Cursisten kunnen in hun woorden vaak gemakkelijker iets uitleggen aan elkaar. Daarnaast heeft het deelnemen aan de groep ongetwijfeld positieve effecten met betrekking tot zelfbeeld en zelfvertrouwen, de communicatie met anderen, leerervaringen en motivatie om te leren. Je kan er ook aan denken een project uit te werken met de groep. Een project vraagt een resultaatgerichte aanpak, duidelijke doelen, een plan van aanpak en een taakverdeling.

2.5. Cyclisch leren

Cyclisch werken is een methode die het werken aan verschillende competenties laat terugkomen op verschillende momenten, met andere werkvormen en in functie van andere contexten. Cyclisch werken is daarenboven een goede manier om verschillen tussen cursisten op te vangen. Cursisten verschillen in **leerstijl**. Voor de ene is het gemakkelijker te leren door te doen, de andere begrijpt het best als het goed wordt uitgelegd, ... Inspelen op verschillende leerstijlen doe je door aan dezelfde doelen te werken op verschillende manieren. In de uitwerking van de modules¹⁷ zal je zien dat leerplandoelen gekoppeld worden aan meerdere voorbeelden van leeractiviteiten. De leerplancommissie heeft ernaar gestreefd voorbeelden van verschillende soorten leeractiviteiten te geven. Variatie in methodes, werkvormen en materialen is noodzakelijk en een belangrijke sleutel tot succes voor cursisten. Bewaar wel een vaste structuur, want dat is een houvast voor de cursisten.

Door het werken aan dezelfde competenties te laten terugkomen geef je cursisten meer **kansen** om wat je aanbrengt op te pikken. Cursisten die de eerste keer dat je een onderwerp aanbracht nog niet helemaal mee waren, zijn dat later misschien wel. Bij het voorbereiden van een les of lessenreeks kan je de inhoud indelen in basisstof, herhalingsstof en verrijkingsstof. Sommige cursisten hebben meer tijd nodig dan andere. Daarnaast zijn er ook cursisten die beter wat meer **tijd** zouden nemen voor ze aan een opdracht beginnen. Bij het differentiëren heb je hier best ook aandacht voor. Rustpunten inbouwen komt cursisten op verschillende manieren ten goede: tijd nemen om onderwerpen in te leiden en af te ronden, pas echt starten als het rustig is in de groep en op het einde van de bijeenkomst tijd voorzien om even te evalueren. Geef cursisten tijdens de lessen tijd om mee te zijn en om na te denken over wat ze moeten doen. Stimuleer ook de enthousiastelingen eerst te denken en dan te doen.

2.6. Differentiëren

In de MO-groepen hebben cursisten meestal gelijkaardige leervragen en eenzelfde motivatie. Anderzijds zal de groep veelal minder homogeen zijn op het vlak van leervaardigheden en geletterdheid. Voor de lesgever is dit niet alleen een uitdaging, maar ook een meerwaarde. Probeer daarom zo snel mogelijk een zicht te krijgen op de beginsituatie van de cursisten.¹⁸

Hieronder geven we enkele mogelijkheden om te differentiëren. We proberen in de voorbeelden duidelijk te maken dat differentiëren niet enkel ingezet wordt om rekening te houden met verschillen tussen cursisten die al meer of minder weten, trager of sneller iets nieuws oppikken. Het klassieke voorbeeld is sterke cursisten een gelijkaardige taak nogmaals laten uitvoeren, terwijl zwakkere cursisten nog bezig zijn met het uitvoeren van een opdracht. Met deze vorm van differentiëren is niets mis, zolang de taak interessant blijft voor de cursist, maar er is nog **veel meer mogelijk**. Je kan ook differentiëren om diversiteit in creativiteit of spreekdurf op te vangen. Soms is het goed cursisten met verschillende capaciteiten of interesses aangepaste taken te

¹⁷ Zie 3. Leerplandoelen

¹⁸ Zie 2.3.2. Beginsituatie inschatten

2. Aanpak

geven. Op andere momenten is het beter de verschillen tussen cursisten net te benutten om met de hele groep of in gemengde groepjes aan een gemeenschappelijke taak of project te werken. Verschil in taalvaardigheid kan ook een motief zijn om te differentiëren, maar de voorbeelden vertrekken allerm minst enkel vanuit die vaststelling.

2.6.1. Verwachtingen

Verwacht van cursisten dat ze individueel vorderingen maken en dat op verschillende vlakken. Afhankelijk van de beginsituatie verwacht je dus andere zaken. Een cursist die in het begin erg stil is en later meer inbrengt in de groep, krijgt een schouderklopje. Een cursist die in het begin erg impulsief is en later meer nadenkt voor hij iets inbrengt ook. Laat deze cursisten samenwerken.

Klassikaal werken sluit differentiatie niet uit. Benadruk in **competentiegericht** leren de stappen die cursisten zetten. Voor sommige cursisten zijn dat kleine stappen, voor anderen zijn dat grote stappen. Bevestig elke cursist in de dingen die hij verwezenlijkt. Sta met de cursisten stil bij hoe het komt dat ze die stappen zetten. Ze hebben de taak goed voorbereid, de opdracht goed gelezen, tijd genomen om na te denken over de oplossing, hulp gevraagd wanneer ze vast zaten, ... Stimuleer cursisten hun leren in eigen handen te nemen door ze te bevestigen in de stappen die ze daartoe zetten.

Ook cursisten hebben verschillende verwachtingen. Het kan voorkomen dat de interesses van de cursisten in de groep nogal uit elkaar liggen. Hieraan kan je tegemoet komen door de groep eens in te delen per interessegebied en hen een andere opdracht te geven. Als het bijvoorbeeld gaat over vrije tijd werkt de ene groep rond sport en de andere rond een museumbezoek. Je kan dit concreet doen door in hoeken te werken, zonder dat er doorgeschoven wordt.

2.6.2. Opdrachten

In opdrachten en taken kan je op verschillende manieren differentiëren, bijvoorbeeld in de **taak** zelf. Een rollenspel kan je voordoen met enkele sterkere cursisten. Wanneer de cursisten daarna per twee aan de slag gaan, neemt de sterkere cursist de moeilijkste rol op. De opdracht kan je voor verschillende cursisten ook meer of minder **voorstructureren**. Bij informatie zoeken over vrije tijd kan je ervoor zorgen dat de taak op zich moeilijker of gemakkelijker is door als lesgever meer of minder voor te structureren. Je kan in een tekst de zinnen nummeren of woorden aanduiden. Als je cursisten indeelt in groepjes geef je het groepje sterkere cursisten bijvoorbeeld meer keuzemogelijkheden of zijn de mogelijkheden minder overzichtelijk geordend. De stap naar de oplossing is groter voor de sterkere groep.

Of cursisten kunnen dezelfde opdracht krijgen met **verschillende informatiebronnen**. Bij een opdracht kan de aangereikte informatie een verschillende moeilijkheidsgraad hebben: een eenvoudige of complexe bustabel, een overzichtelijke of een minder overzichtelijke wegbeschrijving, een korte of een lange leestekst, een brief met of zonder pictogrammen, een folder met meer of minder foto's, een afbeelding bij een luisterfragment, de opgave die wordt voorgelezen, ... De vraag en het invulformulier bij de opdracht blijven dezelfde. Maar in dezelfde redenering kan je de **antwoordvorm** aanpassen. Cursisten die bezig zijn met plannen moeten een meer of minder complexe agenda invullen, of helemaal geen. De ene cursist kan beter schriftelijk antwoorden, de andere legt het gemakkelijker uit. Hoe beter je je cursisten kent, hoe gemakkelijker het gaat om te differentiëren. Wanneer je klassikaal vragen stelt over een tekst, hoef je je vragen niet altijd aan de hele groep te stellen. Je kan een vraag aan één cursist stellen en dus ook aanpassen aan zijn niveau.

Bij een project moeten heel wat taken verricht worden en omdat de taken niet allemaal even moeilijk zijn, gebeurt de differentiatie automatisch. Sommige cursisten zijn blij eens iets zelfstandig te kunnen proberen, anderen doen liever dingen samen. Zorg voor evenwicht.

2.6.3. Ondersteuning

Er zijn verschillende manieren om te ondersteunen. Het principe dat voorop staat is **afnemende sturing**. In een beginfase en bij een lager niveau stuurt de lesgever sterk en demonstreert hij. In een volgende stap spreekt de lesgever de cursisten aan om zelf actief aan de slag te gaan, onder begeleiding van de lesgever of van een medecursist. In een laatste fase treedt de lesgever op als coach. Hij neemt wat meer afstand en stimuleert de cursist zelf dingen te proberen. Waar nodig kan de lesgever bijsturen. Cursisten strategieën aanreiken om steeds meer zelfstandig te functioneren: ook dat is competentiegericht leren. Cursisten die niet veel begeleiding meer nodig hebben, kunnen gestimuleerd worden om het zonder hulp te klaren. De ideale lesgever maakt zichzelf overbodig ;-).

De klassieke manier is **vragen stellen** om het denkproces van cursisten aan te zwengelen. Soms blokkeren cursisten op een taak. Ze weten niet hoe ze er moeten aan beginnen. Door goede vragen te stellen geraakt de cursist er wel uit. Het gaat bijvoorbeeld over de vraag welk speelgoed het beste is voor welk kind. Je kan de cursisten eerst vragen hoe oud de kinderen zijn, of het actieve kinderen zijn, of het jongens of meisjes zijn, of ze dit of dat speelgoed al hebben, ... Op een gelijkaardige manier kan je met cursisten ook **tussenstappen inbouwen**. Zo moeten ze in een brief eerst de belangrijke woorden omcirkelen. Op een gelijkaardige manier zorg je ervoor dat cursisten meer of minder **voorbeelden** krijgen voor ze aan de taak zelf beginnen. Bij het voorbereiden van een bezoek van een expert aan de groep zijn er cursisten die spontaan heel wat vragen hebben. Anderen hebben er geen idee van wat ze kunnen vragen. In een klasgesprek kan je eerst enkele cursisten aan het woord laten die gemakkelijk voorbeelden verzinnen. Op die manier hebben de andere cursisten meer voorbeelden gekregen, weten ze beter wat verwacht wordt en hebben ze inspiratie opgedaan. Moedig op het einde van een brainstorm creatieve cursisten aan nog iets nieuws te bedenken.

Cursisten kunnen ook **elkaar ondersteunen**: laat cursisten leren van elkaar, want dat levert veel voordelen op. Cursisten die een probleem ondervinden bij leerstof profiteren van een uitleg 'in hun woorden' door een medecursist. Als lesgever heb jij eigenlijk teveel voorkennis. Cursisten leren ook door iets aan anderen uit te leggen. Wie iets kan uitleggen, begrijpt het nog beter. Hou het samenwerken wel in de gaten. Het is niet de bedoeling dat de ene cursist gewoon alles voorzegt en oplost. Veel cursisten zijn immers erg resultaatgericht. Als begeleider investeer je beter in procesgericht leren. Alle cursisten moeten hun inbreng kunnen doen. Laat cursisten ook in een onderwijsleergesprek elkaars vragen beantwoorden en speel vragen die ze aan jou stellen door aan de groep.

2.7. Sleuteldoelen

Sleuteldoelen zijn bouwstenen voor het leren en voor het leven. Aan deze doelen kan je een leven lang werken, maar ze zijn ook levensbelangrijk om je mannetje te staan in de maatschappij. Deze doelen zijn transfereerbaar en in veel situaties en contexten toepasbaar. Ze zijn multifunctioneel omdat je er verschillende objectieven mee kan bereiken en diverse problemen mee kan aanpakken. De sleuteldoelen zijn na te streven.

MO is het leergebied bij uitstek om aan sleuteldoelen te werken.

Aandacht hebben voor sleuteldoelen betekent een **verbreding van de opleiding**. Hieraan werken vraagt dan ook een andere aanpak dan het werken aan de andere leerplandoelen. Deze doelen zijn immers nog algemener geformuleerd: om eraan te werken moet je ze op ten minste twee manieren concretiseren. Ten eerste door de sleuteldoelen te verbinden aan concrete leeractiviteiten en leerplandoelen. Beperk je daarbij zeker niet tot één leeractiviteit. Het is pas door de koppeling met verschillende leeractiviteiten te maken dat je aan de sleuteldoelen in hun volheid werkt. Het zijn net de sleuteldoelen die de stap van de vertrouwde klassituatie naar de buitenwereld gemakkelijker moeten maken. Daarnaast hangt de manier waarop je aan sleuteldoelen werkt af van de concrete cursisten met wie je werkt. Het komt erop aan te beslissen

2. Aanpak

hoe je dit aanpakt, want je kan altijd verder werken aan deze doelen. Liefst werk je hierover met de collega's op centrumniveau een visie uit. Veel hangt ook af van het gegeven of de cursisten één of meer modules volgen. Het spreekt voor zich dat wanneer cursisten een langer leertraject doorlopen, het pas echt mogelijk wordt sleuteldoelen uit te diepen en te verbreden.

Werken aan sleuteldoelen vraagt van de lesgever basiseducatie een doordachte didactische aanpak. De sleuteldoelen moeten immers als een **rode draad** doorheen het aanbod lopen. Eerst en vooral kan je deze competenties in je houding als lesgever voorleven. Door zelf een open en constructieve houding aan te nemen, zijn cursisten geneigd dit over te nemen. Een ander voorbeeld is respect: je krijgt respect door respect te tonen. Hoewel sleuteldoelen steeds impliciet aanwezig zijn en cursisten op zich daaruit al veel oppikken is het nodig om ook expliciet aandacht te hebben voor deze competenties. Dit betekent niet meteen extra leeractiviteiten plannen, maar wel de sleuteldoelen die zich aandienen op dat moment bespelen en ondersteunen bij cursisten.

De sleuteldoelen bieden tevens handvatten aan om geletterdheidsondersteuning vorm te geven. Aandacht voor ICT en numerieke vaardigheden brengen we in dit aanbod binnen via de sleuteldoelen¹⁹ mediawijsheid (09) en numeriek vermogen (10). De component taal is niet expliciet aanwezig in de huidige set sleuteldoelen. Maar bij de voorbeelden van leeractiviteiten²⁰ zijn verschillende tips erop gericht om taalondersteunend²¹ te werken.

2.8. Evalueren

Evalueren is een wezenlijk onderdeel van de onderwijspraktijk en geen eenvoudige aangelegenheid.

- Eerst en vooral heeft evalueren meerdere functies: nagaan of de cursist de beoogde competenties bereikt, maar evengoed betreft het feedback geven op het onderwijsleerproces.
- Evalueren kan op elk moment van het leren zinvol zijn: bij de start, onderweg en op het einde.
- Wat geëvalueerd wordt, kan vervolgens uit meerdere dimensies bestaan: evalueren in de breedte en in de diepte.
- Je kan ook variëren in wie evalueert: zelfevaluatie, peerevaluatie, evaluatie door de lesgever, evaluatie door een externe expert of een combinatie van het voorgaande.
- Tenslotte zijn er verschillende methodes en vormen om te evalueren: een schriftelijke toets met open of gesloten vragen, een rollenspel, een interview, een praktijkopdracht, een verslag, een werkstuk, observaties, demonstraties, portfolio, een oefening, een evaluatiespel of -quiz, ...

Meet wat je wil **weten**. De evaluatie toont in de eerste plaats aan in hoever de cursist de MO-leerplandoelen heeft gerealiseerd. Indien je bijvoorbeeld wiskundedoelen als 'ondersteunende kennis' aanbrengt om MO-doelen te realiseren, is het niet de bedoeling die wiskundedoelen op zich te evalueren.

Gebruik **vertrouwde werkvormen** bij de evaluatie: steek hier een opbouw in. De instructie mag geen struikelblok vormen om een taak goed af te werken. Zorg voor heldere instructies, een duidelijke structuur en eventueel voor een voorbeeldvraag die je samen maakt.

Denk economisch over evalueren: werk samen met collega's. Samen nadenken over de evaluatie en wat je van de cursisten verwacht, verbetert de praktijk. Stap dus af van wegwerptoetsjes: probeer evaluatietaken uit en pas ze aan waar nodig. Hergebruik goed materiaal.

¹⁹ Zie bijlage 2. Sleuteldoelen

²⁰ Zie 3. Leerplandoelen

²¹ Zie 2.3.3. Cursisten met specifieke noden

2.8.1. Cursisten opvolgen

Evaluëren maakt deel uit van het leerproces en zorgt ervoor dat je de cursisten bewust en van nabij kan opvolgen. In dit leerplan gaven we al aan dat een inschatting van de beginsituatie van cursisten belangrijk is.²² Zoals hoger opgesomd bestaat er een heel gamma aan evaluatiemethodes en -instrumenten. We staan hier bij enkele stil:

Feedback

Door een cursist feedback te geven kan hij leren. Cursisten leren terwijl ze geëvalueerd worden en de lesgever evalueert ook tijdens het leerproces. De feedback die daarbij hoort is een niet te onderschatten element van competentiegericht leren. Cursisten moeten weten wat ze gaan leren en hoe. Bij wat ze al gedaan hebben, moeten ze weten of ze dat goed deden en wat al dan niet nog geoefend moet worden. Bij elke taak, opdracht of oefening hoort feedback. Een oefening zonder feedback was een zinloze oefening, want de cursist weet niet of hij het goed of niet goed deed. Uit je fouten kan je leren: leer cursisten **positief kijken naar evaluatie**.

Geef cursisten de mogelijkheid op basis van jouw feedback en feedback van medecursisten vorderingen te maken tijdens de module. Als je enkel op het einde van de module evalueert en feedback geeft, kan dit uiteraard niet meer. Ten minste op het einde van de module is er een **individueel voortgangsgesprek** met elke cursist. Bespreek de resultaten van de cursist en wat zijn mogelijkheden zijn na deze cursus.

Evaluëren op het einde van de les

Beëindig de leeractiviteiten tien minuten voor het einde van de **bijeenkomst** en schep kansen om het afronden rustig en goed te doen. Door tijd te maken voor afronding, zal wat geleerd werd beter blijven hangen. Goed afronden betekent steeds de cursisten bevragen over wat ze gedaan en geleerd hebben. Vraag ook of ze dit kunnen gebruiken of toepassen in het dagelijks leven. Wellicht zal je vaststellen dat dit voor cursisten geen eenvoudige taak is: help hen op weg. Herhaal aan welke doelen er is gewerkt, laat hen aan elkaar vertellen of voor zichzelf opschrijven wat ze willen onthouden van de voorbije les, bijvoorbeeld een nieuw woord. Vraag cursisten ook wat ze vonden van de les: goed of minder goed? Beantwoorden inhoud en aanpak van de module aan hun verwachtingen? Wat kunnen ze er verder mee doen? En vooral: waarom?

Reflecteer zelf over de les die je gaf. Wat vond jij ervan? Zaten de werkvormen goed? Moet je enkele dingen bijsturen voor de volgende les? Denk daarbij na over je eigen sterke en minder sterke kanten als lesgever. Ga bewust om met je eigen draagkracht.

Geïntegreerde taken

Je hoeft de leerplandoelen niet per se in aparte taken te evalueren. Zoals in leeractiviteiten aan verschillende leerplandoelen gewerkt kan worden, kan je in een geïntegreerde taak verschillende leerplandoelen evalueren. Het is zeker aan te bevelen sleuteldoelen niet apart te evalueren. Tijdens het leerproces heb je immers ook geïntegreerd gewerkt aan deze doelen. Alleszins is het nodig de **beoordelingscriteria vooraf** te bepalen en aan de cursisten duidelijk mee te geven wat je verwacht.

Het **projectwerk** leent zich ook tot geïntegreerde evaluatietaken. Je kan bovendien de mensen met wie de cursisten in contact komen tijdens het projectwerk betrekken bij de evaluatie. Zij kunnen aangeven of de cursist bijvoorbeeld een boodschap goed kon overbrengen, een afspraak kon maken, ... Op die manier kunnen de cursisten hun prestaties toetsen aan de reacties van anderen.

Portfolio

Het voordeel van een portfolio is dat je cursisten het leren in handen geeft; je zet ze aan tot zelfevaluatie en reflectie. Een portfolio kan uit drie delen bestaan: een biografie, verzamelde

²² Zie 2.3.2. Beginsituatie inschatten

2. Aanpak

informatie over behaalde leerplandoelen en de bewijzen daarvan. De cursisten verhelderen in hun **biografie** waarom ze deze cursus volgen, welke leerders ze zijn en wat ze verder nog willen bereiken. De reflectie op zichzelf gebeurt doorheen de cursus, telkens naar aanleiding van bepaalde lestaken. Zoek geschikte werkvormen om cursisten te laten nadenken over hun sterke en zwakke punten. De biografie groeit met de cursist mee doorheen de module(s). Het tweede deel van het portfolio bestaat uit een **checklist** waarop cursisten aanduiden hoe goed ze elk leerplandoel van de betreffende module beheersen (dit kan zowel op een kwalitatieve als op een kwantitatieve schaal). Deze beoordeling is gebaseerd op reële taken die de cursisten uitvoeren en kan gevalideerd worden door de lesgever. In het derde luik verzamelen de cursisten **bewijsmateriaal**. Dat kan een werkblad zijn, feedback van iemand, ... De bewijzen worden geordend in een overzichtsrooster volgens deelvaardigheid en gedateerd.

Het portfolio geeft zowel cursist als lesgever de mogelijkheid verschillende vormen van evaluatie overzichtelijk bij te houden. Als je tijdens het leerproces **verschillende vormen** van evaluatie gebruikt, heb je wellicht meer materiaal om een onderbouwde eindbeoordeling te maken. Elke evaluatievorm heeft voor- en nadelen. Indien je verschillende vormen afwisselt, kan je de nadelen opvangen. Sommige evaluatievormen zijn echter niet vanzelfsprekend. Jezelf evalueren is iets dat je moet leren. Als de cursisten niet vertrouwd zijn met deze methoden, zal de informatie niet **betrouwbaar** zijn: zorg voor een opbouw.

2.8.2. Eindbeoordeling

Op het einde van elke module moet je beslissen of een cursist **geslaagd** is of niet. Een cursist die slaagt voor een module ontvangt een deelcertificaat. Een cursist die slaagt voor de opleiding ontvangt het certificaat van die opleiding. Je kan de eindbeoordeling best baseren op dezelfde soort taken die je gebruikt bij het evalueren van het leerproces. Omdat het onderscheid tussen leer- en evaluatietaken wel eens vaag kan zijn, is het nodig aan cursisten duidelijk te maken wanneer je bepaalde oefeningen meeneemt voor de eindbeoordeling.

Om te vermijden dat de eindbeoordeling gelinkt is aan toeval kan je op verschillende momenten en op verschillende manieren testen. Betrek ook andere beoordelaars. Vragen bij een tekst die je kan beantwoorden zonder de tekst te lezen zijn geen goede vragen. Beperk je ook niet tot ja/nee – vragen: er is sowieso al 50% kans dat de cursisten het correct hebben. Vooraf transparante beoordelingscriteria bepalen is noodzakelijk. Beschrijf ten minste de karakteristieken van het **voldoende** antwoord; denk daarbij niet alleen aan het product. Je kan ook een verschillend gewicht toekennen aan bepaalde leerplandoelen. De doelen die voor jou zwaarder doorwegen, moeten dan zeker bereikt zijn. Focus bij het bepalen van de criteria voor de eindbeoordeling op wat echt belangrijk is.

Ga na of je eindbeoordeling **effectief gebaseerd is op de evaluatie van de leerplandoelen**. Hou daarbij rekening met de afbakening²³ van de leerplandoelen.

De afbakening geeft een globaal beeld van de mate waarin de cursist de leerplandoelen moet beheersen om te slagen. Globaal wil zeggen dat de afbakening geldt voor het geheel van de MO-doelen. Bij de eindbeoordeling hou je dus best deze afbakening in het achterhoofd. Een cursist die je bijvoorbeeld bij verschillende opdrachten hier en daar moest ondersteunen kan perfect slagen voor de module. Bij autonomie wordt niet verwacht dat de cursist alles zelfstandig doet. Rekening houden met de afbakening voor context wil zeggen dat je van cursisten een minimale transfer verwacht. Het gaat hier immers over *meestal vertrouwde contexten*. Je mag van cursisten bijvoorbeeld verwachten dat ze niet alleen aan jou vragen stellen over het onderwerp van de lessen, maar bijvoorbeeld ook aan een bibliotheekmedewerker.

Om al het bovenstaande te realiseren moet je van bij het begin van de module nadenken over de eindbeoordeling. Evalueren is een **wezenlijk onderdeel van het leerproces**.

²³ Zie tabel met afbakening onder 2.4. Functioneel leren

3. Leerplandoelen

Om het centrum en de lesgever basiseducatie de **maximale agogische vrijheid** te geven de modules uit te werken op maat van de cursist hebben we er in dit leerplan voor gekozen om van de eindtermen de leerplandoelen te maken.

Het leerplan zet vooral in op het expliciteren van een visie op hoe met generieke doelen een specifiek aanbod vorm gegeven kan worden. Dat aanbod²⁴ houdt rekening met de leeromgeving, eventueel met de verwachtingen van de samenwerkingspartner en vooral met de leervragen van de cursisten.

3.1. Voorbeelden van leeractiviteiten

Per module werkte de leerplancommissie verschillende voorbeelden van leeractiviteiten uit. Elke module wordt op de volgende pagina's op dezelfde manier uitgewerkt en **gestructureerd**. Onder de titel staan links de voorbeelden van leeractiviteiten en rechts de daarbij horende leerplandoelen. Uiterst rechts vind je de code van de eindtermen.

Bij de leeractiviteiten staan vaak passende tips. Dat kan een taaltip zijn, een didactische wenk, een verwijzing naar een bron, een suggestie hoe te werken met sleuteldoelen. Bij het ontwerpen van dit leerplan stelden we vast dat verschillende sleuteldoelen vervat zitten in eindtermen die al deel uitmaken van modules. Aan een aantal van de sleuteldoelen wordt dus automatisch gewerkt, andere liggen minder voor de hand. Voor alle sleuteldoelen hebben we enkele didactische wenken voorzien; ook voor de minder voor de hand liggende. Zoals reeds omschreven stimuleren we het werken aan sleuteldoelen op maat van de individuele cursist. Denk eraan dat sleuteldoelen na te streven zijn. Hou ook bij aan welke sleuteldoelen je werkt en zorg voor linken met de leerplandoelen.²⁵

De leeractiviteiten spelen in op het competentiegerichte karakter van de eindtermen en leerplandoelen. Bij elke leeractiviteit is dus sprake van een geïntegreerd geheel van kennis, vaardigheden en attitudes.

3.2. Hoe omgaan met de leeractiviteiten?

De voorbeelden van leeractiviteiten zijn vooral **inspirerend** bedoeld. Als lesgever heb je de ruimte om te selecteren en zelf bijkomende leeractiviteiten uit te werken. Goed opvolgen wat er in de omgeving en de actualiteit gebeurt is belangrijk want ongetwijfeld doen er zich daar nog interessante situaties voor. Daarnaast kunnen de leervragen van de cursisten en hun ideeën tot leeractiviteiten leiden. Voorop staat dat je leeractiviteiten selecteert die **functioneel** zijn.²⁶

Het is positief leeractiviteiten te linken aan de leefwereld van je cursisten. Bij thema's die controverse of polarisatie met zich kunnen meebrengen, start je bij voorkeur met minder beladen aspecten. MO heeft te maken met persoonlijke en maatschappelijke betrokkenheid, van de cursist en van de lesgever. Denk goed na wat je van jezelf als lesgever, als persoon prijs geeft. Waak ook over wat de cursist van zichzelf prijs geeft. Dat hangt in sterke mate af van de draagkracht van jezelf, van de individuele cursist en van de groep.

Leeractiviteiten zijn geen losstaande elementen die je systematisch en in een soort chronologische volgorde met de cursisten doorwerkt. Je kan ze best binnen de context met elkaar **combineren**.

²⁴ Zie 1.3. Programma samenstellen

²⁵ Zie 2.8. Sleuteldoelen

²⁶ Zie 2.5. Functioneel leren

3. Leerplandoelen

Een module die in meerdere opleidingen voorkomt bevat steeds dezelfde reeks voorbeelden van leeractiviteiten in de verschillende leerplannen. Eenzelfde module in een ander leerplan nalezen levert je dus geen extra inspiratie op. Het is wel interessant om de andere modules van de opleiding na te kijken en de **bruggetjes**²⁷ te volgen. Dit zijn de gemeenschappelijke modules tussen opleidingen die cursisten kunnen laten proeven van andere opleidingen of kunnen aanzetten om ook andere opleidingen aan te vatten. Zo komt de module *Duurzame samenleving* eveneens voor in de opleidingen *Gezondheid*, *Mobiliteit*, *Omgaan met veranderingen*, *Actualiteit en geschiedenis*. Wanneer je de module *Duurzame samenleving* geeft, ga je dus best ook een kijkje nemen bij de modules uit de opleidingen *Gezondheid*, *Mobiliteit*, *Omgaan met veranderingen*, *Actualiteit en geschiedenis*. Spreek bij het selecteren van leeractiviteiten eventueel af met collega's die deze modules geven.

Werk **planmatig** en hou het overzicht: zorg ervoor dat je zeker aan de **leerplandoelen** van de geselecteerde module(s) werkt. Het zijn die leerplandoelen die geëvalueerd worden en op basis waarvan de cursisten al dan niet slagen voor de module.²⁸ Kies op basis van de groep welke leerplandoelen belangrijker zijn en dus meer aandacht verdienen. Meer doen mag natuurlijk altijd. Beperk je voor inspiratie sowieso niet tot de voorbeelden van leeractiviteiten van de geselecteerde modules. Bekijk ook de andere modules van de opleiding en de opleidingen waarmee modules gemeenschappelijk zijn; de eerder genoemde bruggetjes.

Hoe je het overzicht bewaakt of een plan opmaakt is jouw keuze, of de keuze van je centrum als daar afspraken over zijn. Bij een doorlichting gaat de inspectie na of je dit leerplan toepast, of je planmatig werkt en of je de doelstellingen van de opleiding nastreeft en bereikt met je cursisten. Zorg er bij het selecteren en ontwerpen van leeractiviteiten voor dat het geheel van je cursus volledig en samenhangend is: zorg voor een **leerlijn**.

²⁷ Zie 2.1.4. Linken met andere opleidingen MO en bijlage 1. Overzicht modules en opleidingen

²⁸ Zie 2.8.2. Eindbeoordeling

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

4.1. Duurzame samenleving (M BE G 094)

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Ervaringen in verband met natuur en milieu vertellen en bundelen: - wat vind je aangenaam? - wat is ergerlijk? - wat vind je mooi in de omgeving? - wat vind je lelijk? - waar kan je zelf iets bijdragen of verbeteren? - hoe kan je dat aanpakken? Maak in de buurt een wandeling met cursisten.	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
Nieuws in verband met natuur en milieu analyseren: - gaan veel nieuwsitems over natuur en milieu? - is het positief of negatief nieuws? - is er een verband tussen mijn levensstijl en dit nieuwsitem? - met welk milieuthema (afval, luchtvervuiling, ...) heeft het item te maken? - wie moet of kan het probleem aanpakken? - wat is mijn verantwoordelijkheid?	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	158
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159
In een wedstrijd het eigen energieverbruik scannen, energieverbruikers opsporen en elkaars energieverbruik vergelijken . Gebruik de Together-module <i>Energie besparen</i> (www.together-eu.org).	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
Een onderzoek of experiment uitvoeren tijdens de module, bv.: - hoeveel afval produceren we gedurende de module? - een energiescan doen bij het begin en het einde van de module	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te	161

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
en de resultaten vergelijken - kiezen voor een duurzaam vervoermiddel om naar de les te komen Laat de groep deelnemen aan de Energiejacht. Zie www.energiejacht.be.	verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
Het spel Eco-millions spelen (Centrum Informatieve Spelen) Gebruik lessuggesties bij het boek <i>Het klimaat verandert</i>. Wat kan je zelf doen?' waarop het spel gebaseerd is, vind je hier: http://www.wablieft.be/boeken/lesmateriaal#lessen	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	157 158 159 161 162
Informatie opzoeken over de klimaatopwarming: - verschil tussen weer en klimaat - klimaatzones in de wereld - symptomen van de opwarming van de aarde (grafieken, fenomenen) - het effect van CO₂ - het natuurlijk en het versterkt broeikaseffect - de oorzaken en gevolgen van de klimaatopwarming (wereldwijd) - de oplossingen voor de klimaatopwarming - wie kan er iets aan doen (overheid, bedrijven, burger, ...)? - duurzaam leven: wat is dat en hoe doe je dat? Het Wablieftboek <i>Het klimaat verandert</i>. Wat kan je zelf doen? (Steven Vromman) kan je als leidraad gebruiken. Lessuggesties vind je hier: http://www.wablieft.be/boeken/lesmateriaal#lessen.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	157 158 159 160 161 162
De plaatselijke duurzaamheidsambtenaar uitnodigen: - wat doet zo'n ambtenaar? - wat betekent duurzaamheid voor de stad of gemeente? - hoe kan ik zelf (nog) duurzamer gaan leven? Bedenk vooraf vragen met de groep.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	157 158 159
Een bezoek brengen aan een organisatie die rond duurzame ontwikkeling werkt, bv.: - Velt (bezoek een ecologische tuin)	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	157 159

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- Aquafin - het Ecologische huis - een sociaal huis - een woonwinkel - een kringwinkel - een bio-boerderij Organiseer de uitstap met het openbaar vervoer; vraag de gids regelmatig de link te leggen naar duurzame ontwikkeling. (18) Sta stil bij wat cursisten zelf kunnen doen	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	160 161
Gedurende een week de herkomst van gekochte voedingsproducten noteren en dan bespreken. Bekijk met de cursisten de documentaire <i>We feed the World</i>.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	157 158 159
Een fragment van de documentaire <i>We feed the World</i> bekijken en bespreken: - wat toont de film? - wie kan de situatie veranderen? - wat kan je 'als burger' doen?	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	157 158 159 160 161 162
Fragmenten uit reportages zoals <i>Low impact man</i>, <i>Groenland</i>, <i>Plan B</i>, ... bekijken en bespreken: - welke tips vind je zelf haalbaar? - vraagt dit veel tijd? - vraagt dit veel moeite? - vraagt dit investering?	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	157 160 161
De Eigen Kweek Kwis doen op: www.lne.be/campagnes/eigen-kweek/duurzame-voeding/kwis: - wat weet je al over duurzame voeding? - wat doe je zelf? + heb je een groentetuin? + koop je seizoengroenten?	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	157 160 161

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Op de website http://www.lne.be/campagnes/eigen-kweek van het departement leefmilieu, natuur en energie staan ook recepten, een maaltijdkiezer, een kalender met seizoengroenten,...		
Een spreker uitnodigen die het heeft over genetisch gemanipuleerde gewassen .	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	157 158
Laat de cursisten vooraf vragen bedenken.	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
Kennismaken met FairTrade-producten door een bezoek te brengen aan een wereldwinkel.	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	158 159
Maak vooraf met de cursisten een mindmap over wat eerlijke handel bij hen oproept.	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
Een onthoudposter maken over afvalarm winkelen met tips als: - koop hoeveelheden die passen voor je gezinssituatie - vermijd individueel verpakte voedingswaren - koop een herbruikbare winkeltas - kies voor kraantjeswater	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	157 160 161 162
Een compostmeester uitnodigen of op bezoek gaan naar het recyclagepark/containerpark: - een compostvat leren gebruiken - tips om gemakkelijk te sorteren	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	157 160 161 162
Laat cursisten vooraf vragen/bedenkingen formuleren rond composteren/sorteren/recycleren die ze kunnen aftoetsen tijdens het bezoek.		
Een bezoek brengen aan een verbrandingsoven of op internet informatie opzoeken over hoe afval verwerkt kan worden tot energie.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	157 158 160
Hou een brainstorm over wat met afval kan gebeuren (verbranden, recycleren, storten...). Laat cursisten hierin een volgorde aanbrengen om zo te komen tot de ladder van Lansink.	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren De cursist gaat respectvol om met de natuur	161 162
Een groepsdiscussie voeren over de vraag: "Zijn je gezondheid	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
en het milieu waarin je woont sterk verbonden?"	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
Een bezoek brengen aan een natuurdomein (+ bezoekerscentrum) met gids.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157
	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
Organiseer de uitstap met het openbaar vervoer. Vraag de gids regelmatig de link te leggen naar duurzame ontwikkeling.	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
 (05) Vraag cursisten of ze het domein ook mooi vinden	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
(Online) foto's bekijken van de evolutie van de eigen stad of gemeente, maar ook van het Amazonewoud, gletsjers, de Noordpool, ...	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157
- wat zijn de verschillen?	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	158
- wat is daarvan de oorzaak?	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
- wat kan eraan gebeuren?	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
- wat kan je zelf doen?		
Gebruik concreet beeldmateriaal uit de Together-module <i>Duurzame mobiliteit</i> om de impact van transport op het milieu te analyseren (www.together-eu.org).		
De quiz en oefeningen uit het educatief pakket Troubled Waters (http://greenbelgium.org) doen over de internationale problematiek van water en ontwikkeling.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	158
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159
Het pakket bevat een docentenhandleiding, een boekje 'Alle water van de wereld', een dvd met 2 filmpjes, foto's, posters, werkbladen...	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
In groep nadenken over hoe het is gesteld met ons leefmilieu en over het belang van een duurzame samenleving.	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	158
Selecteer fragmenten uit <i>The eleventh hour, An inconvenient truth of Age of Stupid</i>	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te	161

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Informatie opzoeken over de ecologische voetafdruk. Laat cursisten informatie opzoeken in artikels, via internet, ... De eigen voetafdruk berekenen kan op http://wwf-footprint.be/nl, http://www.ecolife.be/bereken-je-ecologische-voetafdruk, http://www.wwf.be/NL/wat-doet-wwf/impact-verminderen/de-staat-planeet/bereken-je-voetafdruk/, ... (09) Sta stil bij de mogelijkheden van het internet	verbeteren De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	157 158 159 161
Een groepsgesprek voeren over groene energie (zonnepanelen, ...): - wat roept groene energie bij je op? - welke alternatieve manier(en) van energie opwekken ken je? - is groene energie altijd alternatieve energie?	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	157 158 160
Oplijsten en afwegen van voor- en nadelen van groene energie: - voor het milieu - voor de (leefbaarheid van de) omgeving - voor je eigen portemonnee - voor de leverancier (17) Onderstreep dat groene energie het milieu minder belast	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	157 158 160 161
Een energiescan laten uitvoeren van het leslokaal of –gebouw - waar wordt energie bespaard? - waar gaat energie verloren? - wat betekent het energielabel op een elektrisch toestel? - wat kan hieraan gebeuren? - hoeveel gaat dat kosten? - wat zou de scan opleveren in de eigen woning? Hoe kan je een energiescan voor je woning aanvragen? - wil je zelf dingen anders gaan doen? Informeert je bij energiesnoeiers in de klas of surf met de cursisten naar www.energiesparen.be.	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	158 160 161
Bedenken wat de opties zijn als je verwarmingsketel op mazout stuk gaat:	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- het toestel laten herstellen - een nieuwe kopen en al dan niet veranderen van energiebron - bekijken of dit niet het moment is om van leverancier te veranderen	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
Op www.premiezoeker.be opzoeken welke premies bestaan voor de eigen situatie.	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
Een klasdiscussie voeren over hoe het leefpatroon verandert als het inkomen verandert, bv.: - veranderen van werk - werkloosheid - ziekte	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159
	De cursist maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	160
	De cursist zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	161
	De cursist gaat respectvol om met de natuur	162
Verbanden zoeken tussen duurzame samenleving en economie ; zicht krijgen op het productieproces van natuurlijke en industriële producten: - fasen in een productieproces - gebruik van energiebronnen en materialen - (voedsel)kilometers - gebruik van verpakkingsmaterialen - keuze van teelt- en productiemethoden en gevolgen voor ontwikkeling en milieu - kiezen voor milieuvriendelijke oplossingen (vervoermiddelen die niet vervuilen of duur zijn, seizoenproducten, de korte keten, ...) - globalisering: wat is het en wat zijn effecten? - de rol van multinationals en internationale bedrijven - delokalisatie van bedrijven naar lageloonlanden - alternatieven zoals fairtrade - andersglobalisten - banken en geld: - hoe werken Wallstreet en de grondstoffenbeurzen in Londen? - Wereldbank en IMF - de rol van banken en ratingbureaus - wat en waarom van ethisch bankieren	De cursist illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	157
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	158
	De cursist herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	159

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- Tobintaks Voorzie informatie uit kranten, boeken, magazines, folders, internet, tv, ... Hou eerst een klassikale brainstorm, noteer ideeën op het bord; laat cursisten vervolgens hierover in kleine groepjes informatie zoeken en achteraf voorstellen aan de groep.		

4.2. Apparaten (M BE G 100)

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
In kleine groepjes nadenken over hoe apparaten het leven makkelijker kunnen maken - Mijn moeder is alleen komen te staan: - Ik ben alleen gaan wonen - Ik word een dagje ouder - Ik ben een alleenstaande met jonge kinderen - Ik was lang werkloos, maar volgende week begin ik opnieuw te werken - Ik ben ontslagen en zoek een nieuwe job - Mijn zoon vertrekt binnenkort voor 3 jaar naar het buitenland (08) Stimuleer cursisten kritisch te denken	De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	125 126
Langsgaan bij een winkel om een trendy apparaat te laten demonstreren. Beslis samen met de cursisten welke winkel(s) je gaat bezoeken en bereid vragen voor	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	119 120 125
In groep bepreken wat voor- en nadelen van apparaten zijn + wat houdt je soms tegen om apparaten te gebruiken en wat kan je helpen om ze meer te gebruiken?	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	119 125 126
Handleidingen en apparaten die door elkaar gehaald zijn matchen en een aantal functies uitvoeren met behulp van de handleiding.	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	116 118
Maak een associatiewolk over hoe je een nieuw apparaat voor het eerst gebruikt: - welk gevoel heb je daarbij?	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	111 118

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- zorg je voor tijd, rust en ruimte? - lees je eerst de handleiding? - doorblader je eerst de handleiding en lees je enkel wat je nodig hebt? - baseer je je op de afbeeldingen of op de tekst, of op beide? Wenselijk stappenplan hierbij: LEZEN, DOEN, NALEZEN en CONTROLEREN	De cursist optimaliseert het gebruik van een technische realisatie aan de hand van de handleiding	121
	De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	126
De tekening met onderdelen uit de handleiding laten bekijken en de verschillende onderdelen /functies laten terugvinden bij het apparaat zelf.	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit	116
	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	119
Brainstormen over wat je wil kunnen doen met je apparaat en daarna in de handleiding de antwoorden zoeken. Geef het volgende mee aan de cursisten : als je het niet vindt, kan je ook terug naar de verkoper gaan en uitleg vragen; bereid je vragen voor	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen	111
	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit	116
	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	118
	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	119
	De cursist vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie	120
	De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	125
Alleen of in groepjes verschillende opdrachten met de gsm uitvoeren, bv.: - telefoneer naar je thuis of naar iemand uit de groep door de cijfers in te toetsen - telefoneer naar iemand door het nummer te kiezen uit je telefoonboek - sla het telefoonnummer van iemand uit de groep op in je gsm - telefoneer naar deze persoon - wis dit telefoonnummer weer uit je telefoonboek - verander de belmelodie van je gsm - blokkeer de toetsen van je gsm - zet het geluid van je gsm af - stuur een sms-je naar iemand uit je telefoonboek - wis de berichtjes uit je inbox - controleer of je een berichtje in je mailbox hebt	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen	111
	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit	116
	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	118
	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	119
	De cursist vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie	120
	De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	126

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- controleer de belwaarde van je kaart (indien je een herlaadkaart hebt) + wat ging goed en minder goed? + wat wil je nog oefenen? Laat cursisten stappenplannen maken en uitvoeren. (01) Sta stil bij sms-taal		
Wijze van betalen met de gsm bv. parkeerticket, busticket, ... oefenen en voor-en nadelen hiervan bespreken.	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	111 124 126
Bellen naar een helpdesk in verband met een zelfgekozen probleem, waarvoor cursisten vooraf vragen opstellen en zorgen voor een spiekbriefje.	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	118 119 120 126
In een rollenspel uitleg vragen over een probleem naar keuze.	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie De cursist optimaliseert het gebruik van een technische realisatie aan de hand van de handleiding	119 120 121
Digitale foto's nemen en bekijken op pc met behulp van een stappenplan.	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist neemt een technische realisatie in gebruik De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	111 118 119 124
Een toestel, dat nieuw is voor de cursist, met een handleiding leren gebruiken (laat cursisten liefst eigen toestellen meebrengen), bv. wekkerradio, keukenrobot, mp3-speler, tv, dvd-speler, bloeddrukmeter, stappenteller, fietscomputer, ... Ondersteun cursisten om stappenplannen te maken voor het hanteren van functies van de toestellen die ze vaak gebruiken. In groepjes zoeken naar oplossingen (liefst bij eigen problemen)	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit De cursist neemt een technische realisatie in gebruik De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een	111 116 118 119 111

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
in handleidingen (zowel op papier als digitaal), bv.: - je MP3-speler verder laten spelen waar je de laatste keer stopte met luisteren - hoe onscherpe foto's vermijden? - de olie in de hogedrukreiniger vervangen - het alarm van een radiowekker instellen - een programma opnemen met een digicorder - een bestemming in een gps invoeren - de ontdooifunctie van een microgolfoven instellen - radiozenders programmeren in een autoradio Laat cursisten moeilijke woorden onderlijnen en opzoeken op internet of in een woordenboek.	eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist optimaliseert het gebruik van een technische realisatie aan de hand van de handleiding De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	116 119 121 124
 (07) Onderstreep dat problemen oplossen flexibiliteit vraagt Een mindmap maken over de onderdelen van een handleiding, o.a.: - kenmerken van het apparaat - inhoudsopgave - veiligheidsvoorschriften of waarschuwing - instructies - probleemoplossingen - technische gegevens - onderhoud - gegevens klantendienst - garantievoorwaarden + hoe ziet de ideale handleiding eruit?	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties De cursist optimaliseert het gebruik van een technische realisatie aan de hand van de handleiding	116 119 121
Een systeem bedenken om handleidingen en garantiebewijzen met kassatickets overzichtelijk bij te houden: - een speciale map - een aparte kast - bewaar een vergrootglas bij je handleidingen - vergroot de tekst met een kopieermachine - wanneer bewaar je ook de originele verpakking? Laat cursisten de handleidingen in hun taal bijhouden, eventueel enkel die bladzijden uit het boekje knippen.	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit De cursist maakt gebruik van een garantiebewijs indien nodig	116 123

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Hou tijdens de lessen een woordenlijstje bij van veel voorkomende Engels woorden en hun betekenis.	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	119
Laat de cursisten woorden of termen op internet of in een woordenboek opzoeken. .	De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	126
Verschillende garantiebewijzen bekijken en leren interpreteren: - hoe lang heb je garantie? - wat is de minimale / normale garantieperiode? - zijn er mogelijkheden tot verlenging van de garantieperiode tegen betaling? - welke onkosten vallen onder de garantie? - waar kan je terecht indien je apparaat stuk gaat tijdens de garantieperiode?	De cursist maakt gebruik van een garantiebewijs indien nodig	123
Een fiets- of wandelroute plannen en gaan fietsen of wandelen met de groep (en een gps).	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	118
Laat cursisten internettoepassingen zoals Google maps en www.fietsnet.be gebruiken.	De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	124
Maak een apparatenwolk van apparaten die je op openbare plaatsen tegenkomt en selecteer enkele apparaten om met de groep of in kleine groepjes uit te testen, bv. een treinticket uit een automaat halen, afdrukken foto's via automaat in een winkel, de computer in de bibliotheek, WIS-computer bij VDAB, aanmeldscherm in een ziekenhuis, betaalautomaat van een parking, ...	De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	125
Vraag eventueel hulp ter plaatse.	De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	126
Naar aanleiding van verkiezingen i.s.m. met de stad of gemeente een stemcomputer gebruiken.	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen	111
In een supermarkt de zelfscan uitproberen. + ga je de volgende keer de zelfscan gebruiken en waarom (niet)?	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	118
	De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	120
	De cursist vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie	124
	De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	124
Een bezoek brengen aan het Huis van de toekomst (Vilvoorde).	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	118
Gebruik zoveel mogelijk apparaten bij de voorbereiding, bv.	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	119

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
internet, gps, ...	De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	124
	De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	125
	De cursist zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	126
Een gsm of een ander apparaat openen en nagaan hoe de onderdelen in elkaar passen, welke verbindingen er nodig zijn en waarvoor de onderdelen dienen.	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen	111
	De cursist voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit	116
	De cursist neemt een technische realisatie in gebruik	118
Een bezoek brengen aan een bedrijf dat oude elektrische toestellen verwerkt. + wat is Recupel?	De cursist gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	119
	De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	125

4.3. Technologie (M BE 102)

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Eigen 'leerstijl' bepalen bij het in gebruik nemen van nieuwe toestellen: - wil ik dat iemand het toont? (leren door te observeren) - wil ik het zelf uitproberen? (leren door te doen) - wil ik de verschillen zoeken met mijn vorig toestel? (leren door te analyseren) - wil ik samen met iemand uitzoeken hoe het werkt? (leren door samen te werken) - wil ik eerst de handleiding lezen (leren door te onderzoeken)? - zoeken naar de ideale omstandigheden om een nieuw toestel te leren gebruiken Via deze vragen kan je nagaan wat de 'dominante' werkwijze is bij het in gebruik nemen van nieuwe technische realisaties: gsm, digitaal fototoestel, printer ... De ene manier is niet beter dan de andere; belangrijk is dat cursisten weten wat de alternatieven zijn. (06) Sta stil bij het verschil in leerstijlen tussen cursisten	De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties	117
Toestellen demonteren, de verschillende onderdelen bekijken en de functie ervan benoemen, bv.: - onderdelen van een gsm - hoe plaats/verwijder je de batterij? - hoe plaats/verwijder je de simkaart? - functie van de bijgeleverde kabeltjes/oortjes? - digitaal fototoestel: - batterij(en): oplaadbaar? Hoe te plaatsen/verwijderen? - hoe plaats/verwijder je de geheugenkaart? - een printer/kopieerapparaat: - hoe vervang je een inktpatroon of een toner?	De cursist ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	107 110 111 112 128
In handleidingen nagaan hoe toestellen veilig en nauwkeurig	De cursist ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige	107

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
aangesloten, afgesloten en opgeborgen worden.	technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren De cursist onderzoekt hoe het komt dat een zelf gebruikte technische realisatie niet of slecht functioneert De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen De cursist voert een gegeven of eigen technisch ontwerp planmatig uit, met oog voor vereisten van kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	108 111 112 115 128
Bij verschillende toestellen een overzichtstabel maken: - wat kan het toestel (niet)? - welke onderdelen vragen extra onderhoud? - welke onderdelen moeten (regelmatig) vervangen worden? - waar kan ik vervangstukken halen? - wat zijn de aandachtspunten bij het gebruik?	De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties De cursist geeft aan welke de mogelijkheden en de beperkingen zijn van vaak gebruikte technische realisaties	117 122
Handleidingen personaliseren door: - wat je nodig hebt aan te duiden in kleur - verschillen met een vorig toestel aan te duiden - enkel het stuk in je eigen taal over te houden - de handleiding te vergroten - zelf stappenplannen te maken voor de functies van het toestel die je wil gebruiken + die stappenplannen uitproberen Als je een handleiding kwijt raakt, kan je die soms terugvinden op het internet.	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties	111 112 117
Een toestel voorprogrammeren , bv.: digitale tv, gps, ... - wat zijn de voor- en nadelen van deze technologie? Laat cursisten oefenen met verschillende modellen en steeds met de handleiding in de buurt.	De cursist ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	107 110 111 117 124 125

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Het menu van automaten en apparaten verkennen door enkele functies uit te proberen. Laat cursisten bij interessante functies de werkwijze noteren. Om inzicht te krijgen in de menustructuur van een apparaat, kan het nuttig zijn cursisten enkele hoofdrubrieken en onderverdelingen te laten noteren. Hierop kunnen ze dan ook terugvallen bij het uitproberen van een nieuwe functie met het apparaat. (03) Moedig cursisten aan verschillende oplossingsstrategieën te doorlopen	De cursist ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	107 124
Verschillende manieren hanteren om een treinticket te kopen: - in het station aan het loket - in het station aan een automaat - via internet het ticket laten opsturen - via internet het ticket op je identiteitskaart laten zetten + wat zijn de voor- en nadelen van de verschillende manieren? + aan welke methode geef je de voorkeur?	De cursist ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	107 109 110 111 117 124 125 129
Bij een les in het computerlokaal zitten de stekkers van de pc's niet in de stopcontacten. Nagaan hoelang het duurt voor cursisten het probleem ontdekken en daarna oplijsten wat de meest voorkomende oorzaken zijn waarom toestellen niet werken.	De cursist onderzoekt hoe het komt dat een zelf gebruikte technische realisatie niet of slecht functioneert De cursist lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	108 112 128
Opsommen waar je terecht kan met klachten en problemen, bv.: - in de handleiding - internetfora gebruiken - klantendienst via telefoon, internet, brief, ... - handelszaak waar je het apparaat kocht	De cursist lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen	112

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
 (16) Ga na waarom cursisten wel of niet gebruik maken van diensten bij problemen Individueel of per twee bepalen welke apparaten of technologieën een persoonlijke meerwaarde betekenen, aan welke eisen die moet voldoen en eventueel uitzoeken welke provider het beste past voor de eigen situatie, bv.: - digitale TV - gsm - internet Vergelijk op websites als www.vandenborre.be , www.vergelijk.be en www.aanbieders.be .	De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	113 125
 (01) Stimuleer duidelijke taal In een groepsgesprek de voor- en de nadelen van het vervangen van een koelkast, een pc of een ander toestel afwegen: - hoe goed werkt het toestel nog? - is het aangepast aan wat ik nodig heb? - hoeveel verbruikt het toestel? - hoeveel kost een nieuw toestel? - zal ik energiekosten uitsparen of zal ik tijd winnen omdat het toestel sneller werkt? - wat gebeurt er met afgedankte toestellen? - wat is de milieukost van het voortijdig vervangen? Gebruik een energiemeter tje.	De cursist onderzoekt hoe het komt dat een zelf gebruikte technische realisatie niet of slecht functioneert De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	108 109 110 113 117 125 129
 (13) Ondersteun het naar elkaar luisteren en doordenken op wat iemand anders aanbrengt In kleine groepjes over een toestel naar keuze nagaan waar je moet op letten bij de aankoop, daarna in grote groep de algemene tips oplijsten: - wat heb ik nodig? - wat wil ik kunnen? Het kan handig zijn cursisten een woordenlijst te laten bijhouden om eventuele moeilijke woorden of specifieke terminologie in te	De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist vult een eenvoudig ontwerp aan door van vooropgestelde eisen uit te gaan De cursist vergelijkt werkwijzen en technische realisaties De cursist geeft aan welke de mogelijkheden en de beperkingen zijn van	110 113 114 117 122

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
laten noteren.	vaak gebruikte technische realisaties De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	125 128
Met de Ikea keukenplanner een keuken in elkaar puzzelen (liefst op basis van een bestaande ruimte) en rekening houden met een aantal vooraf bepaalde eisen: - kastjes niet te dicht bij de muur of het plafond - de dampkap niet te laag boven het fornuis - dat je voorzieningen zoals gas, elektriciteit en water nodig hebt	De cursist voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen De cursist lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist vult een eenvoudig ontwerp aan door van vooropgestelde eisen uit te gaan De cursist voert een gegeven of eigen technisch ontwerp planmatig uit, met oog voor vereisten van kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu De cursist interpreteert de informatie op een beeldscherm	111 112 113 114 115 124
In een groepsgesprek oplijsten wat je anders zou doen op het vlak van technologie als je zou verhuizen of (opnieuw) verbouwen - meer voorzieningen? - meer plaats voor meer toestellen? - denk je vooruit, bv. mogelijkheden voor een traplift?	De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist vult een eenvoudig ontwerp aan door van vooropgestelde eisen uit te gaan De cursist voert een gegeven of eigen technisch ontwerp planmatig uit, met oog voor vereisten van kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	109 113 114 115 125 129
Artikels over moderne technologie verzamelen, er in kleine groepjes één bespreken en voorstellen aan de groep - hoe beïnvloedt technologie ons dagelijks leven? - wat blijft nog steeds onmogelijk? - welke evoluties zie je? + hoe ging het vroeger? + wat zijn de verschillen met nu? + kunnen toestellen meer? + zijn toestellen nu eenvoudiger?	De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist geeft aan welke de mogelijkheden en de beperkingen zijn van vaak gebruikte technische realisaties De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	109 122 125 129
Opsommen welke toestellen voor jou volledig nutteloos zijn, bv: - welk toestel gebruik je thuis nooit? - verlies je meer tijd aan het proper houden van je keukenrobot	De cursist onderzoekt hoe het komt dat een zelf gebruikte technische realisatie niet of slecht functioneert De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van	108 110

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
dan de tijd die je ermee wint? - heb je toestellen die vaker defect zijn dan werken?	de gebruikte hulpmiddelen De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	125 129
Brainstormen over welk toestel best uitgevonden kan worden (dat zouden ze nu eens moeten uitvinden!), daarna in kleine groepjes een idee uitwerken en daarna weer voorstellen aan de groep: - is je nieuwe toestel een combinatie van toestellen? - is je toestel eenvoudiger of net ingewikkelder dan bestaande toestellen? - is er nieuwe technologie nodig voor je toestel? + op internet nagaan of men daar al niet aan werkt	De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist geeft aan welke de mogelijkheden en de beperkingen zijn van vaak gebruikte technische realisaties De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	109 110 113 122 125 129
Schetsen hoe het lokaal (of een eigen kamer thuis) eruit zou zien als het een hoogtechnologische ruimte zou moeten worden: - welke toestellen voorzie je? + zijn daar dan extra voorzieningen voor nodig (elektriciteit, kabel, ...)? - wil je dat er zaken automatisch gaan? + zijn daar dan bv. sensoren voor nodig? - denk je ook aan duurzaamheid?	De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen De cursist vult een eenvoudig ontwerp aan door van vooropgestelde eisen uit te gaan De cursist voert een gegeven of eigen technisch ontwerp planmatig uit, met oog voor vereisten van kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	109 113 114 115 125 129
Een bezoek brengen aan het Huis van de toekomst in Vilvoorde. Gebruik zoveel mogelijk technologie tijdens de voorbereiding, bv. informatie zoeken op internet, een gps gebruiken, vragen voor de gids opslaan op een tablet-pc, ...	De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen De cursist weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	109 110 125 129
Analyseren van reclamefolders over kleine en grote elektro: - zoeken naar 'oude' en 'nieuwe' toestellen in reclamefolders: wat bestond er 10 à 20 jaar geleden nog niet en welke evolutie zie je? - kan je evoluties in de maatschappij linken aan evoluties in de toestellen? Bv. de evolutie van stofborstel tot volautomatische stofzuiger kan je linken aan de maatschappelijke evoluties van tweeverdieners,	De cursist illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren De cursist illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	109 129

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
opkomst allergieën, ...		

4.4. Veiligheid (M BE G 103)

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Zich voorbereiden op het VCA-examen . (03) De aanhouder wint!	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam De cursist neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	069 127 128 133 139 141
“Bijna-ongevallen” uit de eigen ervaring opsommen (dit zijn ongevallen die al bij al goed aflopen, maar evengoed echt slecht hadden kunnen aflopen): - wat leer je uit die ongevallen? - waar kan je dit melden zodat er geen ergere dingen gebeuren? - wordt dit op je werk systematisch opgevolgd? Het belang van veiligheidsvoorschriften en het naleven ervan wordt hierdoor ook onderstreept: op 300 “bijna-ongevallen” hebben 30 mensen EHBO-verzorging nodig en wordt 1 ongeval als arbeidsongeval doorgegeven.	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	069 127 128 139 141
Een associatiewolk maken van oorzaken die ervoor zorgen dat mensen niet altijd veilig werken, bv. - tijdsdruk - hoger rendement - slechte gewoonten - routine Op het werk gebeuren veel minder ongevallen dan thuis. Dit komt onder meer door de veiligheidsregels.	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	139 141

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
De beschikbare kanalen leren kennen om (potentieel) gevaarlijke situaties te melden: diensthoofd, veiligheidscoördinator, klachtenformulier,...	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	069 139
Oplijsten hoe cursisten voor een veilige werkomgeving zorgen, bv.: - messen niet laten slingeren (ook niet in afwasbak) - gebroken of beschadigd glaswerk onmiddellijk verwijderen - isolerende handschoenen en pannenlappen gebruiken - temperatuur van de frietketel regelmatig controleren - aangepaste werkkledij dragen: stevig weefsel, lange mouwen, ... - geschikte schoenen dragen en de vloer proper houden - de juiste houding aannemen als je iets moet optillen - gevaarlijke (schoonmaak)producten veilig opbergen - handschoenen dragen - het etiket van mogelijks gevaarlijke producten lezen - voor voldoende verluchting zorgen bij het werken met producten - niets laten rondslingeren - gemorste etenswaren onmiddellijk opkuisen - verlichting tijdig aansteken - rustig en geconcentreerd werken Deel de lijst op in vermijden van ... - snijwonden - brandwonden - uitglijden en vallen - verkeerde bewegingen - huidaandoeningen Aandacht voor transfer naar eigen werkcontext: wat zijn de afspraken en reglementen op de werkvloer? (04) Sta stil bij het belang van je inleven in en inschatten van mogelijk gevaarlijke situaties of wat tot zo'n situatie kan leiden	De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	127 128 139 141
Bij veiligheidspictogrammen of aanduidingen op de werkvloer bijhorende situaties zoeken.	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
Matchen van titels van veiligheids- of onderhoudsvoorschriften met de juiste instructiefiches (stappenplannen) met veilige handelingen.	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
	De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften	127
Oefening is insteek om het begrip te checken van de veiligheids- of onderhoudsvoorschriften en het gesprek te voeren rond de toepassing ervan op de werkvloer, enz.	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
Een bezoek brengen aan een bedrijf en nagaan hoe zij daar omgaan met gevaar en veiligheid.	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
	De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften	127
Ga vooraf na wat cursisten verwachten en bespreek nadien of de verwachtingen overeenkwamen met wat ze in het bedrijf zagen.	De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	128
	De cursist neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan	133
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
	De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	141
Een bezoek voorbereiden en brengen aan het Provinciaal Veiligheidsinstituut :	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
- wat doet deze instelling?	De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften	127
- wat verwacht je daar te zien of te horen?	De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	128
- welke vragen wil je stellen?	De cursist neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan	133
Laat elke cursist een vraag voorbereiden en het antwoord op de vraag tijdens het bezoek noteren. In de nabespreking heb je dan op elke vraag een antwoord.	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
Oplijsten hoe er omgegaan wordt met de veiligheid binnen het centrum :	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
- waar moet een centrum op letten?	De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften	127
- waar zijn de gevaarlijke plekken?	De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	128
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
Een brandoefening voorbereiden, uitvoeren en evalueren	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
- wat moet je doen bij brand?		

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
+ hoe doe je dat? - waar zijn de blusmiddelen? + mag iedereen die bedienen? - waar zijn de nooduitgangen? + stilstaan bij nut van wit-groene bordjes die vluchtwegen aangeven - waar is de verzamelplaats? (07) Benadruk dat een brandoefening op elk moment kan gebeuren	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
Signalisatieborden en hun betekenis combineren, bv.: - verboden te roken - vuur, open vlam en roken verboden - verboden met water te blussen - verboden toegang - geen doorgang voor onbevoegden - struikelen - vallen door hoogteverschil - veiligheidshandschoenen verplicht	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	069 128 139
In een groepsgesprek nagaan hoe cursisten thuis omgaan met veiligheid , bv.: - welke gevaarlijke producten heb ik thuis? - waar bewaar ik gevaarlijke producten? - weet ik wat ik moet doen wanneer iemand gevaarlijke producten foutief gebruikt? - waarom zijn goed onderhouden huishoudtoestellen veiliger?	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	069 127 128 139 141
Aan de hand van informatie en demonstraties hef- en tiltechnieken opsommen, bv.: - laden en uitladen van een winkelkarretje, auto, kast - hoe rugvriendelijk afwassen, strijken, in de tuin werken, schoonmaken - hoe rug- en nekvriendelijk de computer gebruiken Zoek met de cursisten informatie op internet (ook filmpjes); het inoefenen kan enkel onder deskundige begeleiding van een kinesist.	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen De cursist neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	069 133 139 141

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
Een bouwpakket van Ikea in elkaar steken: - welke veiligheidsinstructies staan in de handleiding? - waarop heb je gelet op het vlak van veiligheid?	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
	De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	128
	De cursist neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan	133
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
	De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	141
In een onderwijsleergesprek op zoek gaan naar het verband tussen stress, voorbereiding en veiligheid .	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
	De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	141
Groepsopdrachten van Oomkes uitvoeren: - waar kwam stress op de proppen? - wat is een goede aanpak?	De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	141
Eén tegen allen spelen: in groep een onuitvoerbare lijst opdrachten uitvoeren binnen een bepaalde tijd (drie activiteiten mogen geschrapt worden). Als het lukt doet de lesgever een tegenprestatie: - bezorgt de opdracht stress? - hoe kan je die stress verminderen? - welke opdrachten schrap je en waarom? + ga in op het drie D's principe: Doen–Dumpen–Delegeren	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
	De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	141
Verschillende computerspelletjes spelen en ordenen volgens de hoeveelheid stress ze bezorgen: - welke elementen zorgen voor meer stress? - welk spelletje speel je het liefst? + wat is een goede houding om aan de pc te werken? + zijn er nadelen aan lang met de computer werken? + hoe ziet een veilige computeromgeving eruit? + hoe onderhoud je de computer?	De cursist onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften	127
	De cursist gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	128
	De cursist neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan	133
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
	De cursist gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	141
In rollenspellen reageren op een collega met hoofdpijn, kracheloosheid, duizeligheid, misselijkheid, een kleine wonde...	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	139
Bellen van de hulpdiensten inoefenen via een rollenspel. Kern: - wie? - wat?	De cursist gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	069
	De cursist past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een	139

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- waar? - kalm blijven en luisteren naar de instructies en vragen van de hulpverlener (01) Onderstreep duidelijke communicatie in deze situatie	veilige omgeving	

4.5. Kennismaken met wetenschappen (M BE G 104)

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
3 online-experimenten op de website van Technopolis kiezen, uitvoeren, er een kort verslag over schrijven en dit voorstellen aan de groep: - ging het uitvoeren van het experiment goed? - had je het resultaat verwacht? - hebben cursisten die dezelfde proefjes uitvoerden dezelfde resultaten? + eventueel waarom niet? Voorzie een sjabloon om het verslag in te maken. (03) Stimuleer cursisten om de taak af te werken	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode	094
De ingrediëntenlijst van een pakje M&M's bekijken, de E-nummers in een tabel overschrijven en op internet (<i>Wikipedia</i> of www.good-info.net) zoeken wat de officiële E-nummers betekenen en deze noteren. Ten slotte in een derde kolom schrijven waar de kleuren van gemaakt zijn. Meer info over deze werkvorm vind je op www.technopolis.be.	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode	094
Symbolen van eenheden en producten matchen, bv.: elektriciteit en kWh.	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Verpakkingen en apparaten meebrengen en op zoek gaan naar symbolen en hun betekenis, bv.: - verpakking van voeding - hogedrukreiniger - dompelpomp - compressor - speelgoed (auto op afstandsbediening) Leg de nadruk op g (massa), m (lengte), m² (oppervlakte), m³	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
(volume), °C (temperatuur), s (tijd), Pa (druk), m/s (snelheid), N (kracht) en kJ (energie)		
De lengte, breedte en hoogte van het lokaal meten en de oppervlakte en het volume berekenen. + stilstaan bij lengte (m), oppervlakte (m ²) en volume (m ³)	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
De lengte en breedte van een plein in de eigen stad of gemeente meten (liefst live) en de oppervlakte berekenen (laat cursisten eerst de afstanden schatten). + stilstaan bij lengte (m) en oppervlakte (m ²)	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Doe de berekeningen nadien over op basis van kaarten of Google maps.		
Aangeven hoeveel tijd hoort bij de foto van een oude persoon, een eierkoker, een chronometer, een kalender, ... - wat duurt het kortst? - wat duurt het langst? - wat is het verband tussen de verschillende tijdseenheden? + stilstaan bij tijd (seconde, minuut, uur, dag, week, maand, jaar, eeuw, millennium)	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Een mindmap maken over snelheid : waarbij komt snelheid kijken? Bv.: - maximumsnelheid in het verkeer - tijd bij sportwedstrijden + stilstaan bij snelheid (km/u. en m/s)	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Aan de hand van de vraag: "Hoe komt het dat je de bliksem sneller ziet dan je de donder hoort?" het hebben over lichtsnelheid , geluidssnelheid en snelheid.	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Thuis nagaan in welke eenheden water, gas en elektriciteit gemeten worden. + stilstaan bij volume (m ³) en energie (kWh)	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Cursisten wegen zichzelf op een analoge weegschaal in een lift terwijl die niet beweegt, terwijl de lift stijgt en terwijl de lift daalt: - waarom weeg je meer als de lift stijgt? - waarom weeg je minder als de lift daalt? + zowel jij als de lift oefenen kracht uit + stilstaan bij kracht (N)	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
In een proefjescircuit (op verschillende tafels staan proeven opgesteld en cursisten schuiven door) eenvoudige metingen	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode	094

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
uitvoeren, bv.: - luchtdruk - geluidssterkte Voorzie op elke tafel een stappenplan.	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	095
Schatten hoe zwaar een aantal ingepakte dozen is en daarna de pakjes wegen. + stilstaan bij massa (g)	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
Schatten hoe ver je in 1 minuut kan stappen, daarna uitvoeren. + stilstaan bij afstand (m), tijd (s) en snelheid (m/s)	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
Voorspellen hoe lang iemand wandelt en fietst over eenzelfde traject, daarna meten en vergelijken.	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
Inschatten en berekenen hoe lang je onderweg bent naar de zee, de Ardennen, Parijs, ... en nagaan of dit overeenkomt met de realiteit. + stilstaan bij afstand (m), tijd (s) en snelheid (km/uur)	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
De snelheid van een internetverbinding testen (downloaden en uploaden) op www.speedtest.net . + stilstaan bij snelheid (Mb/s)	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
Meters (gas, elektriciteit, water, ...) op verschillende momenten opnemen en bekijken hoeveel verbruikt werd tussen twee opnames.	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
Een weerstation installeren en les na les vaststellingen doen met o.a.: - thermometer	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume,	094 095

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- barometer - pluviometer - windsnelheid + stilstaan bij temperatuur ($^{\circ}\text{C}$), luchtdruk (hPa), hoeveelheid neerslag (l/m^2) en windsnelheid (km/h) Hou eenvoudige grafieken bij. (17) Moedig nauwkeurig werken aan	temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	
Een grafiek bijhouden van de dagelijkse evolutie van het eigen gewicht.	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
Opsommen welke voedingsproducten veel calorieën bevatten. + erbij stilstaan dat calorie de verouderde eenheid voor energie is (die wel nog in de voedselindustrie wordt gebruikt) Controleer de energie van de opgesomde voedingsproducten op internet.	De cursist onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	094 095
De jaarlijkse hoeveelheid hemelwater op een dak (van het centrum of thuis) berekenen en nadenken wat je met dat hemelwater zou kunnen doen: - oppervlakte berekenen - op de website van het KMI de gemiddelde neerslag per m^2 opzoeken - hoeveelheid neerslag berekenen + stilstaan bij lengte (m), oppervlakte (m^2) en hoeveelheid neerslag (l/m^2) - vergelijken met hoeveelheden water die je verbruikt voor WC, was, ... + vergelijk ook met neerslag en verbruik in andere delen van de wereld (06) Ondersteun het vergelijken en verwerken van informatie	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe De cursist toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten	095 104
Facturen van opeenvolgende jaren vergelijken:	De cursist past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume,	095

4. Leeractiviteiten – Leerplandoelen – Eindtermen

Leeractiviteit	Eindterm	Eindterm
- hoeveel heb ik dit jaar meer of minder verbruikt dan vorig jaar? - hoeveel moet ik meer of minder betalen? + hoe kan ik mijn eigen energieverbruik verminderen?	temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe De cursist toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten	104
Fragmenten lezen uit het Wablieftboek Het klimaat verandert. Wat kan je zelf doen? (Steven Vromman) en bespreken: - wat is het verschil tussen weer en klimaat? - welke klimaatzones zijn er in de wereld? - wat zijn symptomen van de opwarming van de aarde? Zorg voor 'leesbare' grafieken: - wat is het effect van CO₂? - wat is het natuurlijk en het versterkt broeikaseffect? - wat zijn de oorzaken en gevolgen van de klimaatopwarming? - wat zijn de oplossingen voor de klimaatopwarming? + wie kan daar iets aan doen (overheid, bedrijven of burger)? + wat is duurzaam leven en hoe doe je dat?	De cursist toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten	104
Een mindmap maken van hoe leefgewoonten het klimaat beïnvloeden : - moet je in Afrika isoleren? - hebben nomaden minder invloed op het klimaat dan mensen die niet rondtrekken? + stilstaan bij verschillen in levensstijl in Europa en daarbuiten en de invloed daarvan op het klimaat	De cursist toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten	104
Een stuk uit een reportage over de douane bekijken en bespreken: - wat zijn vreemde exoten? - hoe komen ze in onze leefomgeving terecht? - waarom probeert de douane dit te voorkomen? + heb je zelf al eens voedsel op reis meegenomen terwijl dit eigenlijk niet mocht?	De cursist toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten	104

5. Bijlagen

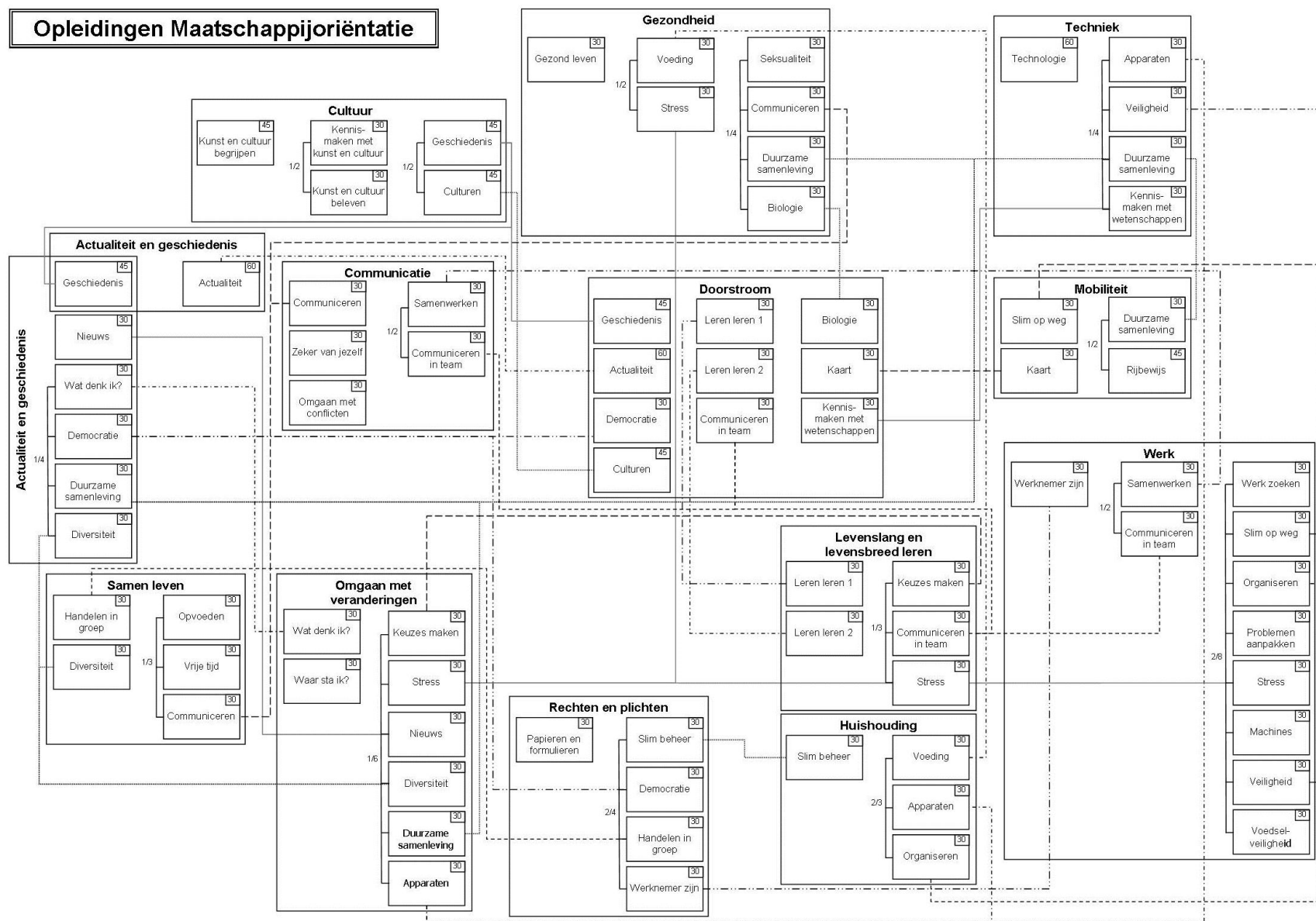
5.1. Bijlage 1: Overzicht modules en opleidingen

LEERGEBIED MO		OPLEIDINGEN(certificaten)	Voortraject EDAS	Communicatie	Gezondheid	Mobiliteit	Huishouding	Techniek	Samen leven	Actualiteit en geschiedenis	Cultuur	Rechten en plichten	Omgaan met veranderingen	Levenslang en levensbr leren	Doorstroom	Werk		
MODULES (deelcertificaten)			AO BE 016	AO BE 020	AO BE 021	AO BE 022	AO BE 023	AO BE 024	AO BE 025	AO BE 026	AO BE 027	AO BE 028	AO BE 029	AO BE 030	AO BE 031	AO BE 032		
M BE 051	Module Nederlands - Eindniveau 1	■																
M BE 076	Onderzoek naar kansarmoede-ervaringen	■																
M BE G 085	Communiceren		■	□				□										
M BE 086	Zeker van jezelf		■															
M BE 087	Omgaan met conflicten		■															
M BE G 088	Samenwerken		□													□		
M BE G 089	Communiceren in team		□										□	■	□			
M BE 090	Gezond leven			■														
M BE G 091	Voeding			□		□												
M BE G 092	Stress			□								□	□		□			
M BE 093	Seksualiteit			□														
M BE G 094	Duurzame samenleving			□	□		□		□			□						
M BE G 095	Biologie			□											■			
M BE G 096	Slim op weg				■											□		
M BE G 097	Kaart				■										■			
M BE 098	Rijbewijs				□													
M BE G 099	Slim beheer					■						□						
M BE G 100	Apparaten					□	□						□					
M BE G 101	Organiseren					□										□		
M BE 102	Technologie						■											
M BE G 103	Veiligheid						□									□		
M BE G 104	Kennismaken met wetenschappen						□								■			
M BE G 105	Handelen in groep							■				□						
M BE G 106	Diversiteit							■	□				□					
M BE 107	Opvoeden							□										
M BE 108	Vrije tijd							□										
M BE G 109	Geschiedenis								■	□					■			
M BE G 110	Actualiteit								□						■			
M BE G 111	Nieuws								□				□					
M BE G 112	Wat denk ik?								□				■					

5. Bijlagen

LEERGEBIED MO		OPLEIDINGEN(certificaten)	AO BE 016	AO BE 020	AO BE 021	AO BE 022	AO BE 023	AO BE 024	AO BE 025	AO BE 026	AO BE 027	AO BE 028	AO BE 029	AO BE 030	AO BE 031	AO BE 032		
MODULES (deelcertificaten)			Voortraject EDAS	Communicatie	Gezondheid	Mobiliteit	Huishouding	Techniek	Samen leven	Actualiteit en geschiedenis	Cultuur	Rechten en plichten	Omgaan met veranderingen	Levenslang en levensbr leren	Doorstroom	Werk		
M BE G 113	Democratie									☐		☐			☒			
M BE 114	Kunst en cultuur begrijpen										☒							
M BE 115	Kennismaken met kunst en cultuur										☐							
M BE 116	Kunst en cultuur beleven										☐							
M BE G 117	Culturen										☐				☒			
M BE 118	Papieren en formulieren											☒						
M BE G 119	Werknemer zijn											☐				☒		
M BE 120	Waar sta ik?												☒					
M BE G 121	Keuzes maken												☐	☐				
M BE G 122	Leren leren 1													☒	☒			
M BE G 123	Leren leren 2													☒	☒			
M BE 124	Werk zoeken															☐		
M BE 125	Problemen aanpakken															☐		
M BE 126	Machines bedienen															☐		
M BE 127	Voedselveiligheid															☐		

☒	verplicht te volgen module voor het behalen van een certificaat
☐	keuzemodule voor het behalen van een certificaat

5.2. Bijlage 2: Sleuteldoelen

01	Communicatief vermogen • brengt belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk
02	Creativiteit • ontwikkelt oplossingen en voert ze uit
03	Doorzettingsvermogen • blijft, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven
04	Empathie • houdt rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen
05	Esthetische bekwaamheid • ervaart schoonheid • creëert schoonheid
06	Exploreren • benut leerkansen in diverse situaties • verwerft en verwerkt informatie
07	Flexibiliteit • gaat om met wisselende eisen en omstandigheden
08	Kritisch denken • stelt gegevens, handelwijzen ter discussie • weegt alternatieven af en maakt een bewuste keuze • benadert onderwerpen vanuit verschillende invalshoeken
09	Mediawijsheid • gebruikt alert en kritisch ICT en media
10	Numeriek vermogen • hanteert numerieke gegevens
11	Open en constructieve houding • staat open voor nieuwe ontwikkelingen en veranderingen • neemt initiatief
12	Respect • gedraagt zich respectvol • handelt discreet in situaties die dat vereisen
13	Samenwerken • draagt bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen • evalueert de samenwerking en de resultaten ervan
14	Verantwoordelijkheid • neemt verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving
15	Zelfbeeld • evalueert de eigen sterke en zwakke punten • toont een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen • verbetert eigen leren en presteren
16	Zelfredzaamheid • doet een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen • maakt gebruik van de gepaste kanalen om zijn vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken
17	Zorgvuldigheid • stelt kwaliteitseisen aan het eigen werk en aan dat van anderen
18	Zorgzaamheid

	• gaat om met verscheidenheid • draagt zorg voor de toekomst van zichzelf en van de ander
--	---

5.3. Bijlage 3: Opleidingsprofiel

**Basiseducatie
LEERGEBIED
Maatschappijoriëntatie**

**Opleiding
Techniek
AO BE 024**

Inhoud

1	Opleiding	64
1.1	Relatie opleiding – referentiekader	64
1.2	Inhoud	64
1.3	Certificering	64
1.4	Niveau	64
1.5	Duur	65
1.6	Plaats van de opleiding in het leergebied (Raamwerk)	65
1.7	Modules	65
1.8	Leertraject	66
2	Eindtermen van de opleiding	67
2.1	Cluster 4 – Lerende samenleving	67
2.2	Cluster 5 – Techniek	67
2.3	Cluster 6 – Gezondheid	68
2.4	Cluster 8 – Omgeving en duurzame samenleving	68
2.5	Afbakening	68
3	Modules	69
3.1	Module Technologie (M BE 102)	69
3.1.1	Situering van de module in de opleiding	69
3.1.2	Instapvereisten voor de module	69
3.1.3	Studieduur	69
3.1.4	Eindtermen	69
3.2	Module Apparaten (M BE G 100)	71
3.2.1	Situering van de module in de opleiding	71
3.2.2	Instapvereisten voor de module	71
3.2.3	Studieduur	71
3.2.4	Eindtermen	71
3.3	Module Veiligheid (M BE G 103)	71
3.3.1	Situering van de module in de opleiding	71
3.3.2	Instapvereisten voor de module	72
3.3.3	Studieduur	72
3.3.4	Eindtermen	72
3.4	Module Duurzame samenleving (M BE G 094)	73
3.4.1	Situering van de module in de opleiding	73
3.4.2	Instapvereisten voor de module	73
3.4.3	Studieduur	73
3.4.4	Eindtermen	73
3.5	Module Kennismaken met Wetenschappen (M BE G 104)	74
3.5.1	Situering van de module in de opleiding	74
3.5.2	Instapvereisten voor de module	74
3.5.3	Studieduur	74
3.5.4	Eindtermen	74

1 Opleiding

1.1 Relatie opleiding – referentiekader

De opleiding Maatschappijoriëntatie Techniek is opgebouwd aan de hand van een relevante selectie van eindtermen uit de Matrix MO (zie deel 2). Deze matrix bevat de eindtermen die werden ontwikkeld voor het leergebied Maatschappijoriëntatie in de basiseducatie. De eindtermen MO zijn gebaseerd op volgende referentiekaders:

Lager onderwijs	ET wereldoriëntatie (versie 01/09/2010)
1 ^{ste} graad so A-stroom	Vakoverschrijdende ET (versie 01/09/2010) ET geschiedenis ET aardrijkskunde ET natuurwetenschappen (versie 01/09/2010) ET techniek (versie 01/09/2010)
1 ^{ste} graad so B-stroom	OD MAVO OD natuurwetenschappen (versie 01/09/2010) OD techniek (versie 01/09/2010)

Voor de afbakening van de eindtermen voor de basiseducatie werden de descriptorelementen van de Vlaamse kwalificatiestructuur gehanteerd. Het geheel van de eindtermen van de basiseducatie situeert zich op niveau VKS 2. De afbakening van de geselecteerde eindtermen voor deze opleiding wordt zowel in deel 2 als in deel 3 weergegeven.

De opleiding Techniek voorziet een aantal dwarsverbindingen met andere opleidingen in het leergebied Maatschappijoriëntatie in de vorm van gemeenschappelijke modules. Zo komt de module **Apparaten** eveneens voor in de opleidingen Huishouding en Omgaan met veranderingen. De module **Veiligheid** wordt gedeeld met de opleiding Werk. De module **Duurzame samenleving** komt ook voor in de opleidingen Gezondheid, Mobiliteit, Actualiteit en geschiedenis en Omgaan met veranderingen. Ten slotte hoort de module **Kennismaken met Wetenschappen** ook bij de opleiding Doorstroom. Deze bruggetjes zijn er om cursisten te stimuleren andere opleidingen in het leergebied Maatschappijoriëntatie aan te vatten en het verband tussen de verschillende opleidingen duidelijk te maken.

1.2 Inhoud

In onze snel veranderende maatschappij zijn technische realisaties niet meer weg te denken. Heel wat cursisten hebben op dit terrein verschillende leervragen. In deze opleiding komt techniek in verschillende contexten aan bod. Zowel thuis, op het werk, als onderweg speelt techniek immers een prominente rol. De basismodule van deze opleiding is de module **Technologie**. Deze module behandelt verschillende elementen van het omgaan met eenvoudige toestellen en apparaten en plaatst deze in een bredere context. Daarnaast kiest de cursist voor één uit vier keuzemodules: **Apparaten**, **Veiligheid**, **Duurzame samenleving** of **Kennismaken met wetenschappen**. In de module **Apparaten** maakt de cursist kennis met verschillende apparaten en leert die (beter) te gebruiken. De module **Veiligheid** gaat over waar de cursist rekening moet mee houden als hij of zij met techniek in aanraking komt. De derde module, **Duurzame samenleving**, zet technische vooruitgang af tegen actuele duurzaamheidvraagstukken. De laatste module wakkert de interesse in **wetenschappen** bij de cursisten aan. De vier keuzemodules zijn evenwaardig. Ze verbreden de competenties die de cursist in de basismodule Technologie verwerft. Elk van de vier keuzemodules in combinatie met de basismodule leidt tot het certificaat van de opleiding.

1.3 Certificering

De opleiding leidt tot het certificaat “MO – Techniek” in de basiseducatie.

1.4 Niveau

Basiseducatie

1.5 Duur

90 lestijden

1.6 Plaats van de opleiding in het leergebied (Raamwerk)

Opleiding	Code	Lestijden	Niveau	Referentie-kader	Regle-mente-ring
Nederlands (NT1)	AO BE 002	600	SO1		
Nederlands voor anderstaligen (NT2)	AO BE 003	480	R1		
Alfabetisering in het Nederlands voor anderstaligen (NT2 Alfa)	AO BE 004	960	R1		
Frans: opstap talen	AO BE 011	80	R1		
Frans: opstap TKO	AO BE 012	120	R1		
Engels: opstap talen	AO BE 013	80	R1		
Engels: opstap TKO	AO BE 014	120	R1		
Latijns schrift R1	AO BE 015	180	R1		
Maatschappijoriëntatie – Voortraject Ervarings-deskundige in de Armoede en Sociale Uitsluiting (EDAS)	AO BE 016	420	SO1		
Wiskunde – Maatschappelijk functioneren	AO BE 017	360	BaO	Matrix Wiskunde BE	
Wiskunde – Maatschappelijk participeren	AO BE 018	450	BaO	Matrix Wiskunde BE	
Wiskunde – Doorstroom	AO BE 019	630	SO1	Matrix Wiskunde BE	
Maatschappijoriëntatie – Communicatie	AO BE 020	120	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Gezondheid	AO BE 021	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Mobiliteit	AO BE 022	90/105	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Huishouding	AO BE 023	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Techniek	AO BE 024	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Samen leven	AO BE 025	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Actualiteit en geschiedenis	AO BE 026	105	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Cultuur	AO BE 027	120	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Rechten en plichten	AO BE 028	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Omgaan met veranderingen	AO BE 029	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Levenslang en levensbreed leren	AO BE 030	90	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Doorstroom	AO BE 031	360	SO1	Matrix ET MO	
Maatschappijoriëntatie – Werk	AO BE 032	120	SO1	Matrix ET MO	
Informatie- en communicatietechnologie (ICT)	AO BE 033	190	SO1	VOET ICT	

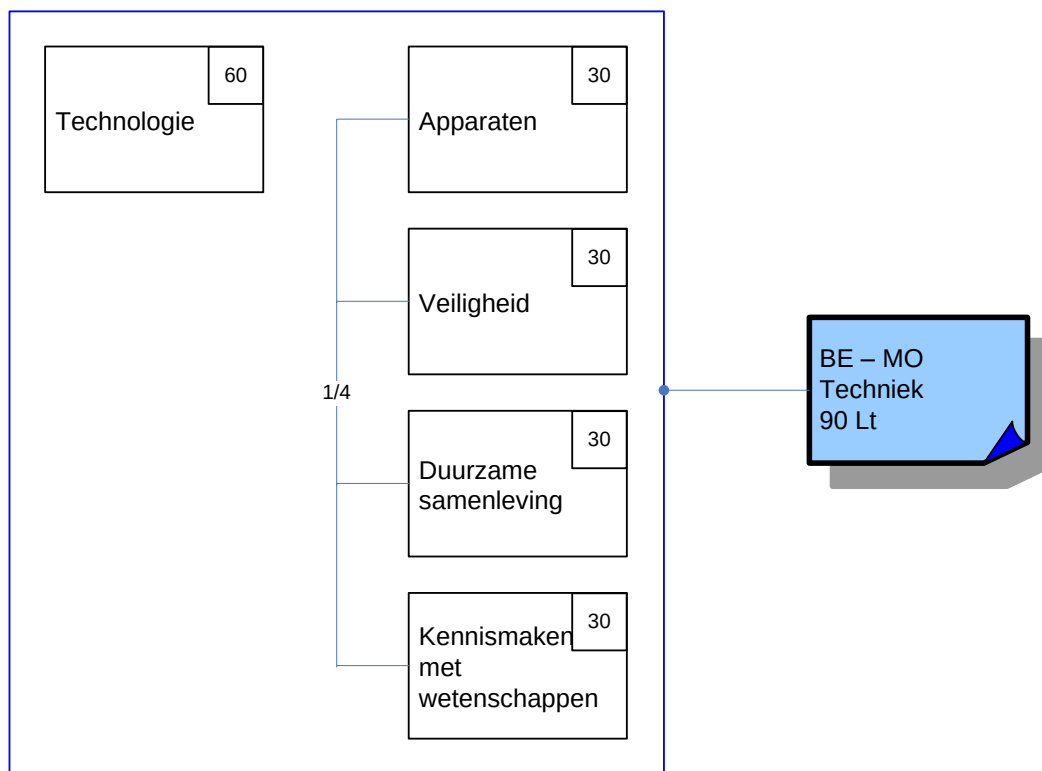
1.7 Modules

Naam	Code	Lestijden
Technologie	M BE 102	60
Apparaten	M BE G 100	30

5. Bijlagen

Veiligheid	M BE G 103	30
Duurzame samenleving	M BE G 094	30
Kennismaken met wetenschappen	M BE G 104	30

1.8 Leertraject

2 Eindtermen van de opleiding

2.1 Cluster 4 – Lerende samenleving

	De cursist
BE 024 ET 069	gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen
BE 024 ET 094	onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de wetenschappelijke methode
BE 024 ET 095	past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe
BE 024 ET 104	toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten

2.2 Cluster 5 – Techniek

	De cursist
BE 024 ET 107	ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren
BE 024 ET 108	onderzoekt hoe het komt dat een zelf gebruikte technische realisatie niet of slecht functioneert
BE 024 ET 109	illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren
BE 024 ET 110	toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen
BE 024 ET 111	voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen
BE 024 ET 112	lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen
BE 024 ET 113	bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen
BE 024 ET 114	vult een eenvoudig ontwerp aan door van vooropgestelde eisen uit te gaan
BE 024 ET 115	voert een gegeven of eigen technisch ontwerp planmatig uit, met oog voor vereisten van kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu
BE 024 ET 116	voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit
BE 024 ET 117	vergelijkt werkwijzen en technische realisaties
BE 024 ET 118	neemt een technische realisatie in gebruik
BE 024 ET 119	gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties
BE 024 ET 120	vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie
BE 024 ET 121	optimaliseert het gebruik van een technische realisatie aan de hand van de handleiding
BE 024 ET 122	geeft aan welke de mogelijkheden en de beperkingen zijn van vaak gebruikte technische realisaties
BE 024 ET 123	maakt gebruik van een garantiebewijs indien nodig
BE 024 ET 124	interpreteert de informatie op een beeldscherm
BE 024 ET 125	weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties
BE 024 ET 126	zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in
BE 024 ET 127	onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften;
BE 024 ET 128	gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam
BE 024 ET 129	illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden

5. Bijlagen

2.3 Cluster 6 – Gezondheid

	De cursist
BE 024 ET 133	neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan
BE 024 ET 139	past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving
BE 024 ET 141	gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties

2.4 Cluster 8 – Omgeving en duurzame samenleving

	De cursist
BE 024 ET 157	illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt
BE 024 ET 158	herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten
BE 024 ET 159	herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek
BE 024 ET 160	maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen
BE 024 ET 161	zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren
BE 024 ET 162	gaat respectvol om met de natuur

2.5 Afbakening

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen; Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgeschreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert; Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen;

3 Modules

3.1 Module Technologie (M BE 102)

3.1.1 Situering van de module in de opleiding

De module **Technologie** gaat over veel meer dan alleen knoppenkennis en het werken met beeldschermen. Uiteraard zijn dit onderdelen van de module, naast het aandacht hebben voor hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam werken. De cursist leert technische realisaties te onderzoeken. Het gaat dan ook over de basis van hanteren, monteren en demonteren. Hierbij oefenen cursisten logische stappen uitvoeren en werken met ontwerpen en stappenplannen. De cursist leert de best passende apparaten kiezen. Er is in deze module verder oog voor kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu. Ten slotte gaat het over de razendsnelle technologische evolutie en hoe dit de samenleving beïnvloedt.

3.1.2 Instapvereisten voor de module

Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

3.1.3 Studieduur

60 lestijden

3.1.4 Eindtermen

Module Technologie	M BE 102
De cursist	
ontdekt specifieke functies van onderdelen bij eenvoudige technische realisaties door middel van hanteren, monteren of demonteren	BE 024 ET 107
onderzoekt hoe het komt dat een zelf gebruikte technische realisatie niet of slecht functioneert	BE 024 ET 108
illustreert dat technische realisaties evolueren en verbeteren	BE 024 ET 109
toont vanuit concrete ervaringen met techniek het nut aan van de gebruikte hulpmiddelen	BE 024 ET 110
voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen	BE 024 ET 111
lost een probleem technisch op door verschillende stappen van het technisch proces te doorlopen	BE 024 ET 112
bepaalt aan welke vereisten de technische realisatie die hij wil gebruiken, moet voldoen	BE 024 ET 113
vult een eenvoudig ontwerp aan door van vooropgestelde eisen uit te gaan	BE 024 ET 114
voert een gegeven of eigen technisch ontwerp planmatig uit, met oog voor vereisten van kwaliteit, veiligheid, ergonomie en milieu	BE 024 ET 115
vergelijkt werkwijzen en technische realisaties	BE 024 ET 117
geeft aan welke de mogelijkheden en de beperkingen zijn van vaak gebruikte technische realisaties	BE 024 ET 122
interpreteert de informatie op een beeldscherm	BE 024 ET 124
weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	BE 024 ET 125
gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	BE 024 ET 128
illustreert dat techniek en samenleving elkaar beïnvloeden	BE 024 ET 129

5. Bijlagen

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen; Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgeschreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert; Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen;

3.2 Module Apparaten (M BE G 100)

3.2.1 Situering van de module in de opleiding

De module **Apparaten** gaat over allerhande apparaten en toestellen. De cursist leert werken met werktekeningen, handleidingen en stappenplannen. Hij leert nieuwe apparaten te gebruiken. De cursist oefent in het werken met beeldschermen. Er is daarnaast aandacht voor de correcte benamingen zodat de cursist eventueel gemakkelijk hulp kan vragen. Het gebruikmaken van een garantiebewijs komt aan bod. Ten slotte leert de cursist het inzetten van apparaten of hulpmiddelen afwegen en doordachte keuzes te maken.

3.2.2 Instapvereisten voor de module

Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

3.2.3 Studieduur

30 lestijden

3.2.4 Eindtermen

Module apparaten	M BE G 100
De cursist	
voert de opeenvolgende logische stappen uit om een eenvoudige technische opdracht te volbrengen	BE 024 ET 111
voert een eenvoudige werktekening of handleiding stap voor stap uit	BE 024 ET 116
neemt een technische realisatie in gebruik	BE 024 ET 118
gebruikt de correcte benaming voor vaak gebruikte en hedendaagse technische realisaties	BE 024 ET 119
vraagt op een effectieve en efficiënte manier hulp bij installatie van een technische realisatie	BE 024 ET 120
optimaliseert het gebruik van een technische realisatie aan de hand van de handleiding	BE 024 ET 121
maakt gebruik van een garantiebewijs indien nodig	BE 024 ET 123
interpreteert de informatie op een beeldscherm	BE 024 ET 124
weegt de wenselijkheid en noodzakelijkheid af van het gebruik van technische realisaties	BE 024 ET 125
zet zelfgekozen technische hulpmiddelen in	BE 024 ET 126

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen; Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgeschreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert; Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen;

3.3 Module Veiligheid (M BE G 103)

3.3.1 Situering van de module in de opleiding

Centraal in deze module **Veiligheid** staat het hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam omgaan met machines of apparaten. Een ergonomische en gevarieerde houding aannemen is daarbij ook

5. Bijlagen

nodig. De cursist leert constructief om te gaan met taakbelasting en stressvolle situaties. Toestellen onderhouden passeert de revue en de cursist leert in het algemeen aandacht te hebben voor veiligheid. Om dit alles goed te kunnen in verschillende en veranderende situaties, oefent de cursist diverse informatiebronnen en -kanalen gebruiken. Er is eveneens aandacht voor de betekenis van veiligheidssymbolen en -pictogrammen.

3.3.2 Instapvereisten voor de module

Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

3.3.3 Studieduur

30 lestijden

3.3.4 Eindtermen

Module Veiligheid	M BE G 103
De cursist	
gebruikt op adequate wijze diverse informatiebronnen en -kanalen	BE 024 ET 069
onderhoudt vaak gebruikte technische realisaties volgens de onderhoudsvoorschriften;	BE 024 ET 127
gebruikt technische realisaties hygiënisch, nauwkeurig, veilig en zorgzaam	BE 024 ET 128
neemt een ergonomische en gevarieerde houding aan	BE 024 ET 133
past veiligheidsvoorschriften toe en neemt voorzorgen voor een veilige omgeving	BE 024 ET 139
gaat constructief om met taakbelasting en stressvolle situaties	BE 024 ET 141

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert;
Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgeschreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen;

3.4 Module Duurzame samenleving (M BE G 094)

3.4.1 Situering van de module in de opleiding

De cursist leert duurzaamheidvraagstukken bespreken. Hij heeft niet alleen respect voor de natuur, maar leert ook over de invloed van de mens op natuur en milieu. Om het thema **duurzaamheid** beter te begrijpen, gaat het daarnaast over politiek, economie, sociale thema's, armoede en technologie. De cursist gaat op zoek naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren. Hij denkt daarbij na over ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoer.

3.4.2 Instapvereisten voor de module

Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

3.4.3 Studieduur

30 lestijden

3.4.4 Eindtermen

Module Duurzame samenleving	M BE G 094
De cursist	
illustreert dat de mens natuur, klimaat en milieu beïnvloedt	BE 024 ET 157
herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid tussen politieke, economische, sociale, technische en ecologische aspecten	BE 024 ET 158
herkent in duurzaamheidvraagstukken de verwevenheid met armoede- en ontwikkelingsproblematiek	BE 024 ET 159
maakt op duurzame wijze gebruik van ruimte, grondstoffen, goederen, energie en vervoermiddelen	BE 024 ET 160
Zoekt naar duurzame oplossingen om zijn leefomgeving te verbeteren	BE 024 ET 161
gaat respectvol om met de natuur	BE 024 ET 162

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen; Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgeschreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert; Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen;

5. Bijlagen

3.5 Module Kennismaken met Wetenschappen (M BE G 104)

3.5.1 Situering van de module in de opleiding

In deze module verwerft de cursist, via onderzoekend leren, inzicht in de **wetenschappelijke** methode. Hij maakt kennis met eenvoudig onderzoek en het ontstaan van wetenschappelijke kennis. Er gaat aandacht naar het toepassen van relevante grootheden. Ten slotte komt het verband tussen klimaat, milieu en leefgewoonten aan bod.

3.5.2 Instapvereisten voor de module

Er zijn geen bijkomende instapvoorwaarden bovenop de algemeen geldende instapvoorwaarden van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs.

3.5.3 Studieduur

30 lestijden

3.5.4 Eindtermen

De cursist	M BE G 104
onderscheidt bij een eenvoudig onderzoek de essentiële stappen van de natuurwetenschappelijke methode	BE 031 ET 094
past van de grootheden massa, lengte, oppervlakte, volume, temperatuur, tijd, druk, snelheid, kracht en energie de eenheden en hun symbolen toe	BE 031 ET 095
toont het verband aan tussen klimaat, milieu en leefgewoonten	BE 031 ET 104

Afbakening	
Kennis - Informatie, concrete en rudimentaire begrippen en standaardprocedures uit het domein van de maatschappelijke geletterdheid begrijpen; Vaardigheden - Informatie analyseren door elementen te onderscheiden en verbanden te leggen; - Een geselecteerd aantal courante procedures bij het uitvoeren van taken toepassen; - Voorgeschreven strategieën aanwenden voor het oplossen van een beperkt aantal herkenbare concrete problemen;	Context - Handelen in een beperkt aantal vergelijkbare, eenvoudige, toegankelijke, meestal vertrouwde, courante contexten waarin een beperkt aantal factoren verandert; Autonomie - Met ondersteuning; Verantwoordelijkheid - Verantwoordelijkheid opnemen voor de gestelde handelingen;